

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
« Վ Ա Ռ Մ Ա Շ »

ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ ՏԱՎՈՒՇԻ ՄԱՐԶԻ ԽԱՇԹԱՌԱԿԻ ԱՎԱԶԱԿՈՊՃԱՅԻՆ ԽԱՌՆՈՒՐԴԻ
ՀԱՆՔԱՎԱՅՐԻ ՕԳՏԱԿԱՐ ՀԱՆԱԾՈՅԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱՀԱՆՄԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՎՐԱ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՀԱՅՏ

«ՎԱՌՄԱՇ» ՍՊԸ
տնօրեն՝

Ա. Գալոյան

ԵՐԵՎԱՆ 2022

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ընդհանուր տեղեկություններ	6
2. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ	21
3. ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐ՝	47
4. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԲԱՂԱԴՐԻՉՆԵՐԻ ՎՐԱ ՀՆԱՐԱՎՈՐ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	55
5. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՎՐԱ ՎՆԱՍՍԱԿԱՐ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՆՎԱԶԵՑՄԱՆ ՈՒՂՂՎԱԾ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	57
ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	68

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎՈՂ ՍԱՀՄԱՆՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ՏԵՐՄԻՆՆԵՐ

Ներկայացվող սահմանումները և եզրույթները /տերմիններ/ բերվում են ՀՀ բնապահպանական ոլորտի օրենքներից և նորմատիվ փաստաթղթերից:

Շրջակա միջավայր` բնական և մարդածին տարրերի (մթնոլորտային օդ, ջրեր, հողեր, ընդերք, լանդշաֆտ, կենդանական ու բուսական աշխարհ, ներառյալ` անտառ, բնության հատուկ պահպանվող տարածքներ, բնակավայրերի կանաչ տարածքներ, կառույցներ, պատմության և մշակույթի հուշարձաններ) և սոցիալական միջավայրի (մարդու առողջության և անվտանգության), գործոնների, նյութերի, երևույթների ու գործընթացների ամբողջությունը և դրանց փոխազդեցությունը միմյանց ու մարդկանց միջև:

շրջակա միջավայրի վրա ազդեցություն` հիմնադրությային փաստաթղթի գործողության կամ նախատեսվող գործունեության իրականացման հետեւանքով շրջակա միջավայրի և մարդու առողջության վրա հնարավոր փոփոխությունները:

նախատեսվող գործունեություն` շրջակա միջավայրի վրա հնարավոր ազդեցություն ունեցող ուսումնասիրություն, արտադրություն, կառուցում, շահագործում, վերակառուցում, ընդլայնում, տեխնիկական և տեխնոլոգիական վերազինում, վերապրոֆիլավորում, կոնսերվացում, տեղափոխում, լուծարում, փակում:

ձեռնարկող` սույն օրենքի համաձայն` փորձաքննության ենթակա հիմնադրությային փաստաթուղթ մշակող, ընդունող, իրականացնող և (կամ) գործունեություն իրականացնող կամ պատվիրող պետական կառավարման կամ տեղական ինքնակառավարման մարմին, իրավաբանական կամ ֆիզիկական անձ:

ազդակիր համայնք` շրջակա միջավայրի վրա հիմնադրությային փաստաթղթի կամ նախատեսվող գործունեության հնարավոր ազդեցության ենթակա համայնքի (համայնքների) բնակչություն` ֆիզիկական և (կամ) իրավաբանական անձինք:

շահագրգիռ հանրություն` փորձաքննության ենթակա հիմնադրությային փաստաթղթի ընդունման և (կամ) նախատեսվող գործունեության իրականացման առնչությամբ հետաքրքրություն ցուցաբերող իրավաբանական և ֆիզիկական անձինք:

գործընթացի մասնակիցներ` պետական կառավարման ու տեղական ինքնակառավարման մարմիններ, ֆիզիկական ու իրավաբանական անձինք, ներառյալ` ազդակիր համայնք, շահագրգիռ հանրություն, որոնք, սույն օրենքի համաձայն, մասնակցում են

գնահատումների եւ (կամ) փորձաքննության գործընթացին.

հայտ` ձեռնարկողի կամ նրա պատվերով կազմած հիմնադրության փաստաթղթի մշակման եւ (կամ) նախատեսվող գործունեության նախաձեռնության մասին ծանուցման փաթեթ.

բնության հատուկ պահպանվող տարածք` ցամաքի (ներառյալ` մակերևութային ու ստորերկրյա ջրերը և ընդերքը) և համապատասխան օդային ավազանի` սույն օրենքով գիտական, կրթական, առողջարարական, պատմամշակութային, ռեկրեացիոն, զբոսաշրջության, գեղագիտական արժեք են ներկայացնում, և որոնց համար սահմանված է պահպանության հատուկ ռեժիմ.

Ազգային պարկ` բնապահպանական, գիտական, պատմամշակութային, գեղագիտական, ռեկրեացիոն արժեքներ ներկայացնող միջազգային և (կամ) հանրապետական նշանակություն ունեցող տարածք, որը բնական լանդշաֆտների ու մշակութային արժեքների զուգորդման շնորհիվ կարող է օգտագործվել գիտական, կրթական, ռեկրեացիոն, մշակութային և տնտեսական նպատակներով, և որի համար սահմանված է պահպանության հատուկ ռեժիմ.

ազգային պարկի արգելոցային գոտի` ազգային պարկի տարածքից առանձնացված տեղամաս, որտեղ գործում է պետական արգելոցի համար սույն օրենքով սահմանված ռեժիմը.

ազգային պարկի արգելավայրային գոտի` ազգային պարկի տարածքից առանձնացված տեղամաս, որտեղ գործում է պետական արգելավայրի համար սույն օրենքով սահմանված ռեժիմը.

ազգային պարկի ռեկրեացիոն գոտի` ազգային պարկի տարածքից առանձնացված տեղամաս, որտեղ թույլատրվում է քաղաքացիների հանգստի և զբոսաշրջության ու դրա հետ կապված սպասարկման ծառայության կազմակերպումը.

Ազգային պարկի տնտեսական գոտի` ազգային պարկի տարածքից առանձնացված տեղամաս, որտեղ թույլատրվում է ազգային պարկի ռեժիմին համապատասխանող տնտեսական գործունեություն.

պետական արգելավայր` գիտական, կրթական, պատմամշակութային, տնտեսական արժեք ներկայացնող տարածք, որտեղ ապահովվում են էկոհամակարգերի և դրանց բաղադրիչների պահպանությունը և բնական վերարտադրությունը.

պետական արգելոց՝ գիտական, կրթական, պատմամշակութային արժեք ներկայացնող առանձնահատուկ բնապահպանական, գեղագիտական հատկանիշներով օժտված միջազգային և (կամ) հանրապետական նշանակություն ունեցող տարածք, որտեղ բնական միջավայրի զարգացման գործընթացներն ընթանում են առանց մարդու անմիջական միջամտության.

բնության հատուկ պահպանվող տարածքի պահպանման գոտի՝ տարածք, որի ստեղծման նպատակն է սահմանափակել (մեղմացնել) բացասական մարդածին ներգործությունը բնության հատուկ պահպանվող տարածքների էկոհամակարգերի, կենդանական ու բուսական աշխարհի ներկայացուցիչների, գիտական կամ պատմամշակութային արժեք ունեցող օբյեկտների վրա.

լանդշաֆտ՝ աշխարհագրական թաղանթի համասեռ տեղամաս, որը հարևան տարածքներից տարբերվում է երկրաբանական կառուցվածքի, ռելիեֆի, կլիմայի, հողաբուսական ծածկույթի և կենդանական աշխարհի ամբողջությամբ.

հող՝ երկրի մակերևույթում բիոտիկ, աբիոտիկ և մարդածին գործոնների երկարատև ազդեցության արդյունքում առաջացած ինքնուրույն բնագիտապատմական հանքաօրգանական բնական մարմին՝ կազմված կոշտ հանքային և օրգանական մասնիկներից, ջրից ու օդից և ունի բույսերի աճի ու զարգացման համար համապատասխան պայմաններ ստեղծող յուրահատուկ գենետիկամորֆոլոգիական հատկանիշներ ու հատկություններ.**հողային պրոֆիլ՝** հողագոյացման գործընթացում օրինաչափորեն փոփոխվող և գենետիկորեն կապակցված հողային հորիզոնների ամբողջություն.

խախտված հողեր՝ առաջնային տնտեսական արժեքը կորցրած և շրջակա միջավայրի վրա բացասական ներգործության աղբյուր հանդիսացող հողեր.

հողի բերրի շերտ՝ հողային ծածկույթի վերին շերտի բուսահող, որն օգտագործվում է հողերի բարելավման, կանաչապատման, ռեկուլտիվացման նպատակներով.

հողի պոտենցիալ բերրի շերտ՝ հողային պրոֆիլի ստորին մասը, որն իր հատկություններով համընկնում է պոտենցիալ բերրի ապարների (բուսականության աճի համար սահմանափակ բարենպաստ քիմիական կամ ֆիզիկական հատկություններ ունեցող լեռնային ապարներ) հատկություններին.

հողածածկույթ՝ երկրի կամ դրա ցանկացած տարածքի մակերևույթը ծածկող հողերի ամբողջությունն է.

հողի բերրի շերտի հանման նորմեր՝ հողի հանվող բերրի շերտի խորությունը (սմ), ծավալը (մ^3), զանգվածը (տ).

ռեկուլտիվացում՝ խախտված հողերի վերականգնմանն ուղղված (օգտագործման համար պիտանի վիճակի բերելու) միջոցառումների համալիր, որը կատարվում է 2 փուլով՝ տեխնիկական և կենսաբանական.

ռեկուլտիվացիոն աշխատանքներ՝ օգտակար հանածոների արդյունահանման նախագծով կամ օգտակար հանածոների արդյունահանման նպատակով երկրաբանական ուսումնասիրության ծրագրով շրջակա միջավայրի պահպանության նպատակով նախատեսված ընդերքօգտագործման արդյունքում խախտված հողերի վերականգնմանն ուղղված (անվտանգ կամ օգտագործման համար պիտանի վիճակի բերելու) միջոցառումներ.

կենսաբանական բազմազանություն՝ ցամաքային, օդային և ջրային էկոհամակարգերի բաղադրիչներ համարվող կենդանի օրգանիզմների տարատեսակություն, որը ներառում է բազմազանությունը տեսակի շրջանակներում, տեսակների միջև և էկոհամակարգերի բազմազանությունը.

երկրաբանական ուսումնասիրություններ՝ ընդերքի երկրաբանական աշխատանքների համալիր, որի նպատակն է ուսումնասիրել երկրակեղևի կառուցվածքը, ապարների առաջացման պայմանները, արտածին երկրաբանական պրոցեսները, հրաբխային գործունեությունը, ինչպես նաև հայտնաբերել ու գնահատել օգտակար հանածոների պաշարները.

բնապահպանական կառավարման պլան՝ ընդերքօգտագործման հետևանքով բնապահպանական կորուստների նվազեցման, անվերադարձ ազդեցության կանխարգելման նպատակով պլանավորվող միջոցառումներ և դրանց իրականացման մշտադիտարկման ցուցիչներ, որոնք հստակ են և չափելի՝ որոշակի ժամանակի ընթացքում.

բնության հուշարձան, բնության հատուկ պահպանվող տարածքի կարգավիճակ ունեցող գիտական, պատմամշակութային և գեղագիտական հատուկ արժեք ներկայացնող

երկրաբանական, ջրաերկրաբանական, ջրագրական, բնապատմական, կենսաբանական բնական օբյեկտ.

պատմության եւ մշակույթի անշարժ հուշարձաններ՝ պետական հաշվառման վերցված պատմական, գիտական, գեղարվեստական կամ մշակութային այլ արժեք ունեցող կառույցները, դրանց համակառույցներն ու համալիրները՝ իրենց գրաված կամ պատմականորեն իրենց հետ կապված տարածքով, դրանց մասը կազմող հնագիտական, գեղարվեստական, վիճակագրական, ազգագրական բնույթի տարրերն ու բեկորները, պատմամշակութային եւ բնապատմական արգելոցները, հիշարժան վայրերը՝ անկախ պահպանվածության աստիճանից:

Կարմիր գիրք՝ <<Կարմիր գիրքը միջազգային պահանջները բավարարող համահավաք փաստաթուղթ է, որում գրանցվում են տեղեկություններ հազվագյուտ, անհետացման եզրին գտնվող բույսերի և համակեցությունների կարգավիճակի, աշխարհագրական տարածվածության, էկոլոգիական պայմանների, կենսաբանական առանձնահատկությունների, ներկա վիճակի և պահպանման միջոցառումների մասին>>:

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

- *Նախատեսվող գործունեության անվանումը և նպատակը
Ձեռնարկող՝ <<Վառմաշ>> ՄՊԸ*

Գտնվելու վայրը՝ ք. Վանաձոր, Գործարանային 15

Տավուշի մարզի Խաշթառակի ԱԿԽ-ի հանքավայրում նախատեսվում է իրականացնել հանքարդյունաբերական աշխատանքներ:

Երկաթգիծը վաղուց չի գործում, հեռավորությունը կազմում է 70,0մ, ճանապարհից հեռավորությունը կազմում է շուրջ 150,0մ: Աղստև գետից հեռավորությունը կազմում է շուրջ 20,0մ:

Խաշթառակի ավազակոպճային խառնուրդի հանքավայրը տեղադրված է Աղստև գետի աջ ափի ողողահունում և ծագումնաբանորեն կապված է վերջինիս ժամանակակից այլուվիալ նստվածքների հետ:

Հանքավայրի տարածքի մակերեսը զբաղեցնում են Աղստև գետի հունից 0.2-ից մինչև 1մ բարձրություն ունեցող ողողահունային այլուվիալ նստվածքները: Վերջիններս առաջացնում են դեպի գետի հունը և վերջինիս երկայնությամբ ցածր մեղմ թեքված հարթ լանջեր, որոնք զարնանային վարարման շրջանում համատարած ծածկվում են գետի ջրերով:

Ավազակոպճային խառնուրդի բաղադրիչներն իրենցից ներկայացնում են լրիվ հղկված, հարթ մակերեսով, ամուր, հոծ, հազվադեպ ծակոտկեն բազալտային, անդեզիտաբազալտային և անդեզիտային կազմերի պորֆիրիտների հղկված բեկորներ, որոնցում հազվադեպ հանդիպում են նաև կրաքարերի և դոլոմիտների բեկորներ: Վերջիններիս քանակությունը ընդհանուր զանգվածում չի գերազանցում 15%-ից: Բեկորային նյութը հիմնականում ներկայացված է ձվաձև, ոսպնյակաձև, սկավառակաձև, երբեմն գնդաձև տեսքերով:

Աղստև գետի ավազանի ողողահունային նստվածքներից տարիների ավազահանման փորձը ցույց է տվել, որը զարնանը, իսկ առանձին անձրևառատ տարիներին անգամ աշնանը, հանված ծավալները հեշտությամբ վերականգնվում են փոքր-ինչ տեղափոխվելով հունի սահմաններում, հիմնականում պահպանելով կուտակման նախկին ձևը:

Հանքավայրի օգտակար հանածոն իր որակական հատկություններով պետք է

բավարարի ՀՍՏ ԳՕՍՏ 8267-95 «Խիճ և կոպիճ խիտ լեռնային ապարներից շինարարական աշխատանքների համար» և ՀՍՏ ԳՕՍՏ 8736-2014 «Ավազ շինարարական աշխատանքների համար» տեխնիկական պահանջներին համապատասխան վերջնաարտադրանքների ստացումը:

Խաշթառակի հանքավայրի մակերևութային, հորիզոնականին մոտ տեղադրմամբ ավազակոպձային խառնուրդի հանքակուտակը հետախուզվել է օգտակար շերտի լրիվ հզորությամբ թվով 6 հետախուզահորերով:

Օգտակար հանածոյի ստատիկ պաշարների հաշվարկն իրականացվել է հետախուզափորվածքների տվյալների հիման վրա, համաձայն „ԼվրՑՐցՍՓՈՒ՝ տՏ տՐՈՎպվպվՈ՛՝ ՍսՈրրՈՒՌՍՈՓՈՌՈ՛ ջՈտՈրՏՁ Ս ՎպրՑՏՐՏՁՊպվՈ՛Վ տպրՍՈ Ռ չՐՈՉՐ՛” հրահանգի հանձնարարականների:

Ըստ հրահանգի հետախուզված օբյեկտը վերագրվում է 1-2-րդ խմբին, իսկ պաշարները գնահատվել են C₁ կարգով:

Հանքավայրի ԱԿԽ-ի ստատիկ պաշարները հաշվարկվել է 1 հաշվարկային բլոկի (Բլոկ 1-C₁) սահմաններում:

Հատակագծի վրա 1-C₁ բլոկը եզրագծվել է թիվ 1, 2, 3, 4, 5, 6, հետախուզահորերը միացնող ուղիղ գծերով: Ըստ խորության բլոկը սահմանափակվել է մինչև ԱԿԽ-ն հիմնատակող կավավազները:

Տեղամասի օգտակար հանածոյի ստատիկ պաշարները հաշվարկվել են երկրաբանական բլոկների մեթոդով՝ հզորության միջին թվաբանականի եղանակով որոշմամբ: Մակաբացման ապարների ծավալները հաշվարկվել են որպես համապատասխան միջին հզորության և բլոկի մակերեսի արտադրյալ:

Բլոկի մակերեսը հատակագծի վրա որոշվել է AutoCAD համակարգչային ծրագրով:

Ստորև, աղյուսակներում բերվում են պաշարների հաշվարկի ընթացքն արտացոլող հաշվարկները և պաշարների հաշվարկման ամփոփ աղյուսակը:

Հաշվի առնելով, որ Աղստև գետը բնութագրվում է տարեկան մեկ վարարումով (գարնանային) և ղեկավարվելով «Գետառողողատային տիպի հանքավայրերում ավազի (ավազակոպձային, ավազակոպձազլաքարային խառնուրդների) վերականգնվող պաշարների գնահատման մեթոդական ցուցումներով», տեղամասի ստատիկ պաշարների տարեկան վերականգնման գործակիցն ընդունվել է 1 միավոր: Շարադրյալի հաշվառմամբ աղյուսակում տեղամասի ստատիկ պաշարների հետ մեկտեղ տրվում է նաև

վերականգնվող պաշարների հաշվարկը:

Օգտակար հանածոյի միջին հզորության հաշվարկը

Բլոկի համարը և պաշարների կարգը	Հետախուզափորվածքի անվանումը	Մակաբացման ապարների հզորությունը, մ	Օգտակար հանածոյի հզորությունը, մ
1	2		3
Բլոկ 1- C ₁	Հետախուզահոր 1	0.0	3.6
	Հետախուզահոր 2	0.2	4.9
	Հետախուզահոր 3	0.3	4.9
	Հետախուզահոր 4	0.2	4.7
	Հետախուզահոր 5	0.0	3.8
	Հետախուզահոր 6	0.0	3.9
	Ընդամենը	0.7	25.8
	Միջինը	0.12	4.3

Մակաբացման ապարների ծավալների հաշվարկը

Բլոկի համարը և պաշարների կարգը	Բլոկի մակերեսը հատակագծի վրա, մ ²	Մակաբացման ապարների միջին հզորությունը, մ	Մակաբացման ապարների ծավալը, մ ³
1	2	3	4
Բլոկ 1- C ₁	5075	0.12	609.0

Օգտակար հանածոյի ստատիկ պաշարների հաշվարկը

Բլոկի համարը և պաշարների կարգը	Բլոկի մակերեսը հատակագծի վրա, մ ²	Օգտակար հանածոյի միջին հզորությունը, մ	Օգտակար հանածոյի պաշարները ստատիկ վիճակում, մ ³
1	2	3	4
Բլոկ 1- C ₁	5075	4.3	21 822

ԱՄՓՈՓ ԱՂՅՈՒՄԱԿ

Խաշթառակի ԱԿԽ-ի հանքավայրի պաշարների հաշվարկման

(01.04.2020 թ. դրությամբ)

Բլոկի համարը և պաշարների կարգը	Օգտակար հանածոյի պաշարները		
	Ստատիկ վիճակում հազ.մ ³	Վերականգնվող	
		Ընդհանուրը, հազ. մ ³ /տարի	տեսակարար, հազ.մ ³ հա. տարի
1	2	3	4
Բլոկ 1- C1	21.82	21.82	43.0

Հանքավայրի ծայրակետերի կոորդինատների համակարգը՝ ARM WGS 84՝

Կոորդինատները	
X	Y
4535150	8513988
4535118	8514046
4535074	8514033
4535023	8514026
4535029	8513986
4535083	8513991

▪ **Նախատեսվող գործունեության բնութագիրը**

Խաշթառակի ավազակոպճային խառնուրդի հանքավայրը վարչական տեսակետից գտնվում է ՀՀ Տավուշի մարզի Իջևանի տարածաշրջանում՝ Խաշթառակ գյուղի վարչական տարածքում: Իջևան քաղաքից մոտ 8.0 կմ.դեպի արևելք, Աղստև գետի միջին հոսանքի ողողահունում, Իջևան-Նոյեմբերյան ավտոմայրուղու հարևանությամբ, Աղստև գետի ողողահունում և զբաղեցնում է 0.51 հա տարածք:

Հանքավայրի աշխարհագրական կոորդինատներն են.

40° 57' 00" - հյուսիսային լայնության

45° 10' 03" արևելյան երկայնության:

Հանքավայրի բացարձակ բարձրությունները տատանվում են 567.0-571.0մ-ի սահմաններում:

Լեռնագրական տեսակետից տարածաշրջանը հարում է Փոքր Կովկասի արտաքին

լեռնաշղթաների ենթամարզի Գուգարաց լեռնահամակարգի՝ Կայենի և Մթնասարի լեռնաշղթաների միակցման գոտուն, որոնք միմյանցից տարանջատված են Խաչաղբյուր գետի հովտով: Գուգարաց լեռնահամակարգը (ամենաբարձր կետը Յալաբ լեռն է՝ 3016մ.) բնութագրվում է ծալքաբեկորային կառուցվածքով, խիստ մասնատված, տիպիկ լեռնային ռելիեֆով, բնորոշ են՝ ուղղորդ քարափային լանջերը և սեղանաձև լեռնակատարները:

Շրջանի մակերևույթը լեռնային է, ռելիեֆը խիստ մասնատված, դրա բացարձակ բարձրությունները տատանվում են 700-2000մ-ի սահմաններում: Շրջանի հարավ-արևելյան մասում վեր է խոյանում միափորի բարձրագույն Շունքար լեռը: Կլիման բարեխառն է՝ չափավոր տաք ամառներով և մեղմ ձմեռներով: Տարեկան միջին ջերմաստիճանը 12 °C է, բարձրագույնը 4 °C է, հունվարինը՝ 0-2 °C, հուլիսինը՝ 22 °C, առավելագույնը՝ 37 °C է, նվազագույնը - 36 °C: Ձնածածկույթի հզորությունը 10-75 սմ է: Միջին տարեկան մթնոլորտային տեղումների քանակը 500-800 մմ է: Ջրագրական հիմնական միավորը Աղստև գետն է իր Գետիկ, Հաղարծին, Խաչաղբյուր, Սպիտակջուր, Մթնաձոր և այլ վտակներով: Այս գետերը պատկանում են Քուռի ավազանին, տիպիկ լեռնային են, բնութագրվում են փոփոխական դեբիտով և խառը սնումով: Շրջանը հարուստ է քաղցրահամ և հանքային աղբյուրներով: Աղստև գետը սկիզբ է առնում Փամբակի լեռնաշղթայի Թեժլեռ գագաթի հյուսիս-արևմտյան լանջերից: Վերին հոսանքում արագահոս է, երկարությունը 133 կմ է, իսկ ավազանը՝ 2589 քառ.կմ: Սնումը խառն է՝ ձնահալների և ստորերկրյա ջրերից, հորդացումը զարնանը և ամռան առաջին կեսին, ձմռանը սակավաջուր է: Ըստ հիդրոմետ ծառայության բազմամյա դիտարկումների տվյալների գետի ջրի ծախսը առավելագույնին հասնում է մայիսի երրորդ տասնօրյակից մինչև հունիսի առաջին կեսը, երբ ծախսը կազմում է 144 խոր.մ. մեկ վայրկյանում: Նվազագույն ծախսը նկատվում է օգոստոս և հունվար-փետրվար ամիսներին՝ 2.24 խոր.մ/վրկ: Ջրողողման շրջանը տևում է մոտ 2 ամիս՝ մայիսի սկզբից մինչև հունիսի վերջը:

Միայն հորդացման շրջանում գետը կարող է տեղափոխել ավելի քան 200 հազ. խոր.մ 0.1մմ-ից բարձր չափսի կախված զանգված, իսկ տարեկան տեղափոխում է ավելի քան 9 մլն. տոննա կոշտ բեկորային նյութ: Գետը բնութագրվում է փոփոխական դեբիտով, ջրի տարեկան միջին ծախսը 9.18մ վրկ է, տարեկան հոսքը՝ 290 մլն.մ, հոսքի մոդուլը՝ 7.24վրկ քառ.կմ, հոսքի շերտի բարձրությունը՝ 228 մմ, հոսքի գործակիցը՝ 0.34: Գետի ջրերն օգտագործվում են հիմնականում ոռոգման նպատակով: Աղստև գետի վրա կառուցվել է Իջևանի ջրամբարը: Գետի ջրերը մետաղի և բետոնի նկատմամբ ագրեսիվ չեն, ինչի մասին են վկայում ոռոգման հիդրոտեխնիկական և տրանսպորտային համակարգերի երկաթյա և բետոնե կառույցների բարվոք վիճակը:

Տարածաշրջանում ցայտուն արտահայտված է ուղղաձիգ գոտիականությունը, տիրապետում են լեռնատափաստանային և չոր լեռնատափաստանային լանդ-շաֆտները: Գերակշռում են անտառային դարչնագույն, անտառային գորշ, անտառային հումուսակարբոնատային, լեռնամարգագետնային և այլուվիալ հողերը: Հողաբուսական ծածկույթը, շնորհիվ ցայտուն արտահայտված բարձունքային գոտիականության, բավականին տարատեսակ է: Շրջանի տարածքի զգալի մասը անտառածածկ է: Մինչև 800-1300 մ բարձրություններում առկա են գլխավորապես կաղնու և բոխու, 1300-1900 մ-ում՝ հաճարենու և արևելյան կաղնու անտառներ: Հատկապես գերակշռում են հաճարենին, կաղնին, բոխին, լորենին, հացենին, թխկին, գիհին և վայրի պտղատու ծառատեսակները:

Ռելիեֆի ավելի բարձրադիր հատվածները ծածկված են համեմատաբար նոսր անտառների ցանցով, որին կղզյակների ձևով հաջորդում են ենթաալպյան մարգագետինները:

Կենդանական աշխարհը ներկայացված է լեռնաանտառային տեսակներով՝ կովկասյան եղջերու, եվրոպական այծյամ, եղնիկ, կովկասյան գորշ արջ, աղվես, գայլ, շնագայլ, նապաստակ, լուսան, կուղբ, կզաքիս, բազմաթիվ թռչուններ և սողուններ :

Տարածաշրջանի տնտեսության հիմնական ճյուղը գյուղատնտեսությունն է: Չարգացած են անասնապահությունը և այգեգործությունը (հացահատիկային և բանջարաբոստանայի կուլտուրաների մշակում, ծխախոտագործություն և այլն):

Արդյունաբերությունը ներկայացված է փայտամշակման, սննդի և գյուղ մթերքների մշակման ոչ մեծ ձեռնարկություններով: Հարուստ է ոչ մետաղային (մարմար, կրաքար, կոնգլոմերատ, ագաթ, վիմագրական քար, բենթոնիտային կավեր, ածուխ, բնական պիզմենտներ և այլն) օգտակար հանածոներով: Հայտնաբերվել են նաև ոսկու, պղնձի, երկաթի, մանգանի և այլ հանքանյութեր:

Շրջանն էլեկտրաֆիկացված և գազաֆիկացված է: Էլեկտրաէներգիայի մատակարարումն իրականացվում է հանրապետական միասնական էներգահամակարգից:

▪ *Նախագծման նորմատիվ-իրավական հենքը*

Մույն գլուխը ներկայացնում է հանքավայրերի շահագործմանը առնչվող շրջակա միջավայրի վրա ազդեցությունը կարգավորող ազգային և միջազգային իրավական և մեթոդական փաստաթղթերը, ներառյալ բնապահպանական քաղաքականությունը, շրջանակային և ճյուղային օրենսդրական ակտերը՝ հողային հարաբերությունների, առողջության և անվտանգության հարցերով:

- **ՀՀ ազգային օրենսդրությունը**

- **Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն**

Ըստ ՀՀ Սահմանադրության (ընդունվել է 1995թ., փոփոխվել 2005 և 2015 թվականներին) 10-րդ հոդվածի “Պետությունն ապահովում է շրջակա միջավայրի պահպանությունը և վերականգնումը, բնական պաշարների ողջամիտ օգտագործումը”:

Հոդված 33.2-ով սահմանված է որ. “Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի ապրելու իր առողջությանը և բարեկեցությանը նպաստող շրջակա միջավայրում, պարտավոր է անձամբ և այլոց հետ համատեղ պահպանել և բարելավել շրջակա միջավայրը”:

1991 թվականից առ այսօր ավելի քան 25 օրենսգրքեր և օրենքներ են ընդունվել, որոնք կարգավորում են շրջակա միջավայրի հետ կապված իրավահարաբերությունները:

- **Հայաստանի Հանրապետության հողային օրենսգիրք**

Հողօգտագործման և հողի աղտոտման հետ կապված հարաբերությունները կարգավորվում են Հայաստանի Հանրապետության Հողային օրենսգրքով (ընդունված 02.05.2001): Ելնելով օրենսգրքի պահանջներից ՀՀ կառավարության կողմից ընդունվել են “Հողերի ռեկուլտիվացմանը ներկայացվող պահանջների և ռեկուլտիվացման ենթակա՝ խախտված հողերի դասակարգման տեխնիկական կանոնակարգը հաստատելու մասին” (29.05.2006 թիվ 750-Ն), “Հողերն աղտոտումից պահպանելու ընդհանուր պահանջների, հողն աղտոտող վնասակար նյութերի ցանկի և հողերի աղտոտվածության աստիճանի գնահատման տեխնիկական կանոնակարգը հաստատելու մասին” (24.08.2006 թիվ 1277- Ն), “Հողի բերրի շերտի հանման նորմերի որոշմանը և հանված բերրի շերտի պահպանմանն ու օգտագործմանը ներկայացվող պահանջները սահմանելու և ՀՀ կառավարության 2006 թվականի հուլիսի 20-ի թիվ 1026-Ն որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին” (02.1.2017 թիվ 1404-Ն) որոշումները:

- ՀՀ բնապահպանության նախարարի 24,12,2012թ 365-Ն հրամանն ուժը կորցրած է ճանաչել շրջակա միջավայրի նախարարի 07,01,2022թ-ի 6-Ն հրամանով, Հանքավայրի շահագործման ժամանակ հողատարածքների օգտագործման հարցերը կարգավորվում են համաձայն հողային օրենսգրքի պահանջների:

▪ **Հայաստանի Հանրապետության ջրային օրենսգիրք**

Ջրօգտագործման, ջրահեռացման, մակերևութային և ստորերկրյա ջրային ռեսուրսների օգտագործման և պահպանության հարցերը կարգավորվում են Հայաստանի Հանրապետության ջրային օրենսգրքով (ընդունված 04.06.2002) և Հայաստանի Հանրապետության «Հայաստանի Հանրապետության ջրի ազգային ծրագրի մասին» օրենքով:

- ՀՀ մակերևութային ջրերի էկոլոգիական նորմերը սահմանվել են ՀՀ կառավարության 27.01.2011թ. N75-Ն որոշմամբ հաստատված “Կախված տեղանքի առանձնահատկություններից՝ յուրաքանչյուր ջրավազանային կառավարման տարածքի ջրի որակի ապահովման նորմեր”-ով:

Նախատեսվող գործունեության ընթացքում ջուրը սահմանափակ ծավալով օգտագործվելու է ջրցան հրականացնելու, ինչպես նաև աշխատողների կենցաղային կարիքների համար:

▪ **Հայաստանի Հանրապետության ընդերքի մասին օրենսգիրք**

ՀՀ տարածքում ընդերքօգտագործման սկզբունքներն ու կարգը, ընդերքն օգտագործելիս բնությունը և շրջակա միջավայրը վնասակար ազդեցություններից պահպանության խնդիրները, աշխատանքների կատարման անվտանգության ապահովման, ինչպես նաև ընդերք օգտագործման ընթացքում պետության և անձանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության հետ կապված հարաբերությունները կարգավորվում են Հայաստանի Հանրապետության 2011թ. նոյեմբերի 28 ընդերքի մասին օրենսգրքով:

Հանքարդյունահանման աշխատանքներն անհրաժեշտ է իրականացնել համաձայն այս օրենսգրքի պահանջների:

▪ **Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքային օրենսգիրք**

Մույն օրենսգիրքը ընդունվել է 2004 թվականի նոյեմբերի 9-ին, այն կարգավորում է կոլեկտիվ եւ անհատական աշխատանքային հարաբերությունները, սահմանում է այդ հարաբերությունների ծագման, փոփոխման եւ դադարման հիմքերն ու իրականացման կարգը, աշխատանքային հարաբերությունների կողմերի իրավունքներն ու պարտականությունները, պատասխանատվությունը, ինչպես նաեւ աշխատողների անվտանգության ապահովման ու առողջության պահպանման պայմանները:

Աշխատանքային պայմանագիրը համաձայնություն է աշխատողի եւ գործատուի

միջեւ, կազմված համաձայն ածխատանքային օրենսգրքի, այլ նորմատիվ իրավական ակտերի պահանջների հիման վրա:

Նախագծի գործառույթներն իրականացնելիս անհրաժեշտ է առաջնորդվել աշխատանքային օրենսգրքի պահանջներով:

▪ **“Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության և փորձաքննության մասին” Հայաստանի Հանրապետության օրենք (2014)**

Յուրաքանչյուր նախատեսվող գործունեություն՝ շրջակա միջավայրի վրա հնարավոր ազդեցություն ունեցող ուսումնասիրություն, արտադրություն, կառուցում, շահագործում, վերակառուցում, ընդլայնում, տեխնիկական և տեխնոլոգիական վերազինում, վերապրոֆիլավորում, կոնսերվացում, տեղափոխում, լուծարում, փակում, որը կարող է ազդեցություն ունենալ շրջակա միջավայրի վրա, ենթակա է բնապահպանական փորձաքննության, համաձայն “Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին” 2014թ.-ի Հայաստանի Հանրապետության օրենքի: Վերը նշված օրենքի 14-րդ հոդվածով սահմանված են շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության ենթակա հիմնադրությային փաստաթղթերը և նախատեսվող գործունեության տեսակները:

Օրենքը դասակարգում է գործունեության տեսակները ըստ ծավալների և ազդեցության մակարդակի՝ “Ա”, “Բ” և “Գ” կատեգորիաների: Կատեգորիաները որոշված են ելնելով գործունեության ծավալներից և շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության մակարդակից:

Փորձաքննությունը իրանացվում է երկու փուլով: Առաջին փուլում ներկայացվում է գործունեությունը նկարագրող հակիրճ բացատրագիր (նախնական գնահատման հայտ), կազմակերպվում են առաջին հանրային քննարկումները և բոլոր անհրաժեշտ փաստաթղթերը ներկայացվում են բնապահպանության նախարարություն: 30 աշխատանքային օրվա ընթացքում նախարարության կազմում գործող փորձաքննական կենտրոնը ուսումնասիրում է հայտը և կազմակերպում երկրորդ հանրային քննարկումները, որից հետո տրամադրում է տեխնիկական առաջադրանք “Ա” և “Բ” կատեգորիաների համար, իսկ “Գ”

կատեգորիայի դեպքում՝ փորձաքննական եզրակացություն:

Երկրորդ փուլում ձեռնարկողը կազմակերպում է երրորդ հանրային լսումները, որտեղ ներկայացնում է գործունեությունը նկարագրող փաստաթուղթը (ծրագիր, նախագիծ) և ՇՄԱԳ հաշվետվությունը, որոնք, լսումների նյութերի հետ մեկտեղ ներկայացվում են լիազոր մարմին:

“Ա” կատեգորիայի համար փորձաքննության հիմնական փուլը տևում է 60 աշխատանքային օր, իսկ “Բ” կատեգորիայի համար՝ 40 աշխատանքային օր, որի ընթացքում կազմակերպվում են չորրորդ հանրային քննարկումները: Գործընթացի ավարտին տրվում է փորձաքննական եզրակացություն:

▪ *Ըստ օրենքի 14-րդ հոդվածի ընդերքօգտագործման ոլորտի կապված գործունեությունները ներառված են “Ա” կատեգորիայի մեջ:*

▪ **Հայաստանի Հանրապետության բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման մասին” ՀՀ օրենք /12.12.1992թ./**

Սույն օրենքը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման իրավական, տնտեսական եւ կազմակերպական հիմքերը, ինչպես նաեւ պետության կողմից նախատեսվող այն երաշխիքները, որոնք բացառում են մարդու օրգանիզմի վրա շրջակա միջավայրի վնասակար եւ վտանգավոր գործոնների ազդեցությունը եւ բարենպաստ պայմաններ ապահովում նրա եւ ապագա սերունդների կենսունակության համար:

▪ *Աշխատանքների կազմակերպման ժամանակ անձնակազմի սանիտարա- համաճարակային անվտանգության խնդիրները պետք է կարգավորվեն ըստ այս օրենքի:*

▪ **“Բնակչության բժշկական օգնության և սպասարկման մասին” ՀՀ օրենք /04.03.1996թ./**

Սույն օրենքը սահմանում է մարդու առողջության պահպանման սահմանադրական իրավունքի իրականացումն ապահովող բժշկական օգնության և սպասարկման կազմակերպման, իրավական, տնտեսական եւ ֆինանսական հիմունքները:

Գործունեության իրականացման ընթացքում աշխատողների և մերձակա բնակչության առողջության ապահովման խնդիրները կարգավորվում են սույն օրենքով:

▪ **«Պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների ու պատմական միջավայրի**

պահպանության և օգտագործման մասին» ՀՀ օրենք

Օրենքը ընդունվել է 1998 թվականի նոյեմբերի 11-ին:

Սույն օրենքը սահմանում է հուշարձանների պահպանության եւ օգտագործման բնագավառի իրավական հիմքերը: Այն կարգավորում է գործունեության ընթացքում ծագող հարաբերությունները:

Հոդված 15-ում ներկայացվում է Հուշարձանների և պատմական միջավայրի պահպանության ապահովման միջոցառումների համակարգը, այդ թվում հուշարձանների հայտնաբերումը և պետական հաշվառումը, հուշարձանների պահպանության գոտիների սահմանումը: .

Հոդված 22-ում ներկայացվում է հուշարձաններ ներառող տարածքներում շինարարական և այլ աշխատանքների համար հողի հատկացումները, նախագծերի համաձայնեցումը և այդ աշխատանքների ընթացքում հուշարձանների պահպանության ու անվթարության ապահովումը:

Նախագծի իրականացման ընթացքում պատմամշակութային արժեքների հետ կապված բոլոր խնդիրները պետք է կարգավորվեն ըստ այս օրենքի և ՀԲ պահանջների: Թեկուզ տարածքում պատմամշակութային արժեքներ չեն հայտնաբերվել, անհայտ գտածոների դեպքում գործողությունները պետք է համապատասխանեն օրենքի պահանջներին:

▪ **Հայաստանի Հանրապետության բուսական աշխարհի մասին օրենք**

ՀՀ պետական քաղաքականությունը բնական բուսական աշխարհի գիտականորեն հիմնավորված պահպանության, պաշտպանության, օգտագործման և վերարտադրության բնագավառում սահմանում է “Բուսական աշխարհի մասին” ՀՀ օրենքը (ընդունված 23.11.1999 թ.):

▪ *Հանքավայրի շահագործման համար նախատեսված տարածքներում բնական բուսականության պահպանության, միջոցառումների կատարման հարցերը կարգավորվում են այս օրենքով:*

▪ **Հայաստանի Հանրապետության կենդանական աշխարհի մասին օրենք**

ՀՀ տարածքում կենդանական աշխարհի վայրի տեսակների պահպանության, պաշտպանության, վերարտադրության և օգտագործման պետական քաղաքականությունը սահմանում է “Կենդանական աշխարհի մասին” ՀՀ օրենքը (ընդունված 03.04.2000թ.):

- *Հանքավայրի շահագործման համար նախատեսված տարածքներում վայրի կենդանիների պահպանության, միջոցառումների կատարման հարցերը կարգավորվում են այս օրենքով:*

Այս օրենքների պահանջների կատարումը ապահովելու համար ՀՀ կառավարության կողմից 29.01.2010 թ. թիվ 71-Ն որոշմամբ հաստատվել է ՀՀ կենդանիների կարմիր գիրքը և 29.01.2010 թ. թիվ 72-Ն որոշմամբ հաստատվել է ՀՀ բույսերի կարմիր գիրքը:

- **Հայաստանի Հանրապետության թափոնների մասին օրենք**

Թափոնների հավաքման, փոխադրման, պահման, մշակման, օգտահանման, հեռացման, ծավալների կրճատման և դրանց հետ կապված այլ հարաբերությունների, ինչպես նաև մարդու առողջության և շրջակա միջավայրի վրա բացասական ազդեցության կանխարգելման իրավական և տնտեսական հիմքերը կարգավորվում են «Թափոնների մասին» ՀՀ օրենքով (ընդունված 24.11.2004):

- ՀՀ բնապահպանության նախարարը 25.12.2006 թ. N 430-Ն հրամանով հաստատել է «Ըստ վտանգավորության դասակարգված թափոնների ցանկը»:

Ծինարարական և կենցաղային թափոնների կառավարումը պետք է իրականացվի ըստ սույն օրենքի պահանջների:

- **Բնապահպանական վերահսկողության մասին ՀՀ օրենք (2005)**

Սույն օրենքը կարգավորում է Հայաստանի Հանրապետությունում բնապահպանական օրենսդրության նորմերի կատարման նկատմամբ վերահսկողության կազմակերպման ու իրականացման խնդիրները եւ սահմանում է Հայաստանի Հանրապետությունում բնապահպանական օրենսդրության նորմերի կատարման նկատմամբ վերահսկողության առանձնահատկությունների, կարգերի, պայմանների, դրանց հետ կապված հարաբերությունների եւ բնապահպանական վերահսկողության իրավական ու տնտեսական հիմքերը:

Հանքավայրի շահագործման ընթացքում բնապահպանական օրենսդրության կատարումը վերահսկվելու է բնապահպանական և ընդերքի տեսչական մարմնի կողմից համաձայն սույն օրենքի դրույթների:

- **Հայաստանի Հանրապետության բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին օրենք**

Հայաստանի Հանրապետության բնության հատուկ պահպանվող տարածքների՝

որպես բնապահպանական, տնտեսական, սոցիալական, գիտական, կրթական, պատմամշակութային, գեղագիտական, առողջապահական, ռեկրեացիոն արժեք ներկայացնող էկոհամակարգերի, բնության համալիրների ու առանձին օբյեկտների բնականոն զարգացման, վերականգնման, պահպանության, վերարտադրության և օգտագործման պետական քաղաքականության իրավական հիմունքները կարգավորում է «Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» ՀՀ օրենքը (ընդունված 27.11.2006 թ.):

- *Հանքավայրի տարածքը չի գտնվում է հատուկ պահպանվող տարածքում:*
- **Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարի 6 մայիսի 2002թ. N 138 հրաման “Աղմուկն աշխատատեղերում, բնակելի և հասարակական շենքերում և բնակելի կառուցապատման տարածքներում” N2-III – 11.3 սանիտարական նորմերը հաստատելու մասին”:**

Նշված սանիտարական նորմերով սահմանվել են արտադրական, սպասարկման և այլ տեսակի գործունեության արդյունքում առաջացող աղմուկի ազդեցության մակարդակը և ցուցանիշները:

- **Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարի 25 հունվարի 2010թ. N 01-Ն հրաման “Հողի որակին ներկայացվող հիգիենիկ պահանջներ N 2.1.7.003-10 սանիտարական կանոնները և նորմերը հաստատելու մասին”:**

Սանիտարական կանոնները և հիգիենիկ նորմերը սահմանում են հողի որակին ներկայացվող հիգիենիկ պահանջները՝ հողի սանիտարական վիճակի հիգիենիկ գնահատականը, հողի որակի հսկողությունը, հողի սանիտարական վիճակի գնահատման հիմնական ցուցանիշները՝ կախված դրանց ֆունկցիոնալ նշանակությունից, հողի աղտոտվածության աստիճանից կախված հողի օգտագործման առաջարկները:

- **Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարի 17 մայիսի 2006 թվականի N533-Ն հրաման “Աշխատատեղերում, բնակելի և հասարակական շենքերում թրթռման (վիբրացիայի) հիգիենիկ նորմերը ՀՆN 2.2.4-009-06 հաստատելու մասին”:**

Հիգիենիկ նորմերը սահմանում են թրթռման դասակարգումը, նորմավորվող չափորոշիչները, աշխատատեղում թրթռման սահմանային թույլատրելի մակարդակները ու բնակելի և հասարակական շենքերում թրթռման թույլատրելի մակարդակները:

- **ՀՀ կառավարության 29.01.2010 թ. N71-Ն որոշմամբ հաստատված ՀՀ կենդանիների Կարմիր Գիրք**

- ՀՀ կառավարության 29.01.2010 թ. N72-Ն որոշմամբ հաստատված ՀՀ բույսերի Կարմիր Գիրք
- ՀՀ կառավարության 2 նոյեմբերի 2017 թվականի “Հողի բերրի շերտի հանման նորմերի որոշմանը և հանված բերրի շերտի պահպանմանն ու օգտագործմանը ներկայացվող պահանջները սահմանելու և ՀՀ կառավարության 2006 թվականի հուլիսի 20-ի N1026-Ն որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին” N 1404-Ն որոշում
- ՀՀ կառավարության 31 հուլիսի 2014 թվականի “Հայաստանի Հանրապետության բուսական աշխարհի օբյեկտների (այսուհետ՝ օբյեկտներ) պահպանության և բնական պայմաններում վերարտադրության նպատակով դրանց օգտագործման կարգը սահմանելու մասին” N 781-Ն որոշում:
- «Պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենք ՊՈԱԿ-ի կանոնադրություն
- «Ընդերքօգտագործման թափոնների կառավարման պլանի և ընդերքօգտագործման թափոնների վերամշակման պլանի օրինակելի ձևերը հաստատելու մասին ՀՀ կառավարության 15.06.2017թ.-ի N 676-Ն որոշում,
- «Ընդերքօգտագործման հետևանքով բնապահպանական կորուստների նվազեցման, անվերադարձ ազդեցության կանխարգելման նպատակով պլանավորվող մշտադիտարկումների իրականացման պահանջների, ինչպես նաև արդյունքների վերաբերյալ հաշվետվությունները ներկայացնելու կարգը սահմանելու մասին» ՀՀ կառավարության 22.02.2018թ.-ի N 191-Ն որոշում:
- **ՀՀ կառավարության 2008 թվականի օգոստոսի 14-ի N967-Ն որոշումը**
- Միջազգային համաձայնագրեր
Ի լրումն վերը թվարկված նորմատիվային ակտերի, մշակվել են բնապահպանական ուղղվածության բազմաթիվ ռազմավարական, հայեցակարգային և ազգային ծրագրեր, ինչպես նաև ՀՀ կողմից ստորագրվել և վավերացվել են մի շարք միջազգային համաձայնագրեր և կոնվենցիաներ:
Ստորև բերված են ՀՀ կողմից ստորագրված միջազգային կոնվենցիաները և արձանագրությունները և դրանց կարգավիճակը ՀՀ-ում:
 - ՀՀ կողմից ստորագրված և վավերացված միջազգային կոնվենցիաները և

արձանագրություններ

NN	Կոնվենցիա կամ արձանագրություն, անվանումը և վայրը	Ուժի մեջ է	Ստորագրվել է	Վավերացվել է	Ծանոթագրում
1	Միջազգային նշանակության խոնավ տարածքների, հատկապես՝ ջրլող թռչունների բնադրավայրերի մասին, (Ռամսար, 1971)	1971			Որպես իրավահաջորդ անդամակցվել է ՀՀ ԱԳՆ պահանջով, 1993 թ.

2	ՄԱԿ-ի «Կենսաբանական բազմազանության մասին» կոնվենցիա (Ռիո դե Ժանեյրո, 1992թ.)	1993	1992	1993	Վերագրանցվել է, ՄԱԿ, 1993
3	ՄԱԿ-ի «Կլիմայի փոփոխության մասին» շրջանակային կոնվենցիա (Նյու Յորք, 1992թ.)	1994	1992	1993	Վերագրանցվել է, ՄԱԿ, 1993
4	Կիոտոյի արձանագրություն (Կիոտո, 1997թ.)	2005		2002	
5	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ «Մեծ հեռավորությունների վրա օդի անդրսահմանային աղտոտվածության մասին» կոնվենցիա (ժնև, 1979թ.)	1983		1996	Վերագրանցվել է, ՄԱԿ, 1997
	Կայուն օրգանական աղտոտիչների մասին արձանագրություն, (Ստոկհոլմ, 2001)	2004	2001	2003	
	Էվտրոֆիկացիայի և գետնամերձ օզոնի մասին արձանագրություն, (Gothenburg, 1999)		1999		
6	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ «Անդրսահմանային ենթատեքստում շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման մասին» կոնվենցիա (Էսպո 1991թ.)	1997		1996	Վերագրանցվել է, ՄԱԿ, 1997
	«Ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման մասին» արձանագրություն (Կիև 2003թ.)	2010	2010	2011	
7	ՄԱԿ-ի «Անապատացման դեմ պայքարի» կոնվենցիա (Փարիզ, 1994թ.)	1996	1994	1997	Վերագրանցվել է, ՄԱԿ, 1997
8	ՄԱԿ-ի «Վտանգավոր թափոնների անդրսահմանային փոխադրման և դրանց հեռացման նկատմամբ հսկողություն սահմանելու մասին» կոնվենցիա (Բազել, 1989թ.)	1992		1999	Վերագրանցվել է, ՄԱԿ, 1999
9	«Օզոնային շերտի պահպանության մասին» կոնվենցիա (Վիեննա, 1985թ.)	1988		1999	Վերագրանցվել է, ՄԱԿ, 1999
	«Օզոնային շերտը քայքայող նյութերի մասին» արձանագրություն (Մոնրեալ 1987թ.)	1989		1999	Վերագրանցվել է, ՄԱԿ, 1999
10	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ «Շրջակա միջավայրի հարցերի առնչությամբ տեղեկատվության հասանելիության, որոշումների ընդունելու գործընթացին հասարակայնության մասնակցության և արդարադատության մատչելիության մասին» կոնվենցիա (Օրհուս 1998թ.)	2001	1998	2001	

2. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

Գտնվելու վայրը

Խաշթառակի ավազակոպանային խառնուրդի հանքավայրը վարչական տեսակետից գտնվում է ՀՀ Տավուշի մարզի Իջևանի տարածաշրջանում՝ Խաշթառակ գյուղի վարչական տարածքում: Իջևան քաղաքից մոտ 8.0կմ դեպի արևելք, Աղստև գետի միջին հոսանքի ողողահունում, Իջևան-Նոյեմբերյան ավտոմայրուղու հարևանությամբ, Աղստև գետի ողողահունում և զբաղեցնում է 0.51 հա տարածք:

Հանքավայրի աշխարհագրական կոորդինատներն են.

40° 57' 00" - հյուսիսային լայնության

45° 10' 03" արևելյան երկայնության:

Հանքավայրի բացարձակ բարձրությունները տատանվում են 567.0-571.0մ-ի սահմաններում:

Լեռնագրական տեսակետից տարածաշրջանը հարում է Փոքր Կովկասի արտաքին լեռնաշղթաների ենթամարզի Գուգարաց լեռնահամակարգի՝ Կայենի և Մթնասարի լեռնաշղթաների միակցման գոտուն, որոնք միմյանցից տարանջատված են Խաչաղբյուր գետի հովտով: Գուգարաց *É*»éՄահամակարգը (ամենաբարձր կետը Հալաբ լեռն է՝ 3016մ.) բնութագրվում է ծալքաբեկորային կառուցվածքով, խիստ մասնատված, տիպիկ լեռնային ռելիեֆով, բնորոշ են՝ ուղղորդ քարափային լանջերը և սեղանաձև լեռնակատարները:

Շրջանի մակերևույթը լեռնային է, ռելիեֆը խիստ մասնատված, դրա բացարձակ բարձրությունները տատանվում են 700-2000մ-ի սահմաններում: Շրջանի հարավ-արևելյան մասում վեր է խոյանում միափորի բարձրագույն Շունքար լեռը: Կլիման բարեխառն է՝ չափավոր տաք ամառներով և մեղմ ձմեռներով: Տարեկան միջին ջերմաստիճանը 12⁰С է, բարձրադիր վայրերում 4⁰ С է, հունվարինը՝ 0-2⁰С, հուլիսինը՝ 22⁰С, առավելագույնը՝ 37 ⁰С է, նվազագույնը՝ -36⁰С: Ձնածածկույթի հզորությունը 10-75 սմ. է: Միջին տարեկան մթնոլորտային տեղումների քանակը 500-800մմ է: Ջրագրական հիմնական միավորը Աղստև գետն է իր Գետիկ, Հաղարծին, Խաչաղբյուր, Մպիտակջուր, Մթնաձոր և այլ վտակներով: Այս գետերը պատկանում են Զուռի ավազանին, տիպիկ լեռնային են, բնութագրվում են փոփոխական դեբիտով և խառը սնումով: Շրջանը հարուստ է քաղցրահամ և հանքային աղբյուրներով: Աղստև գետը սկիզբ է առնում Փամբակի լեռնաշղթայի Թեփեռ գագաթի հյուսիս-արևմտյան լանջերից: Վերին հոսանքում արագահոս է, երկարությունը 133 կմ է, իսկ ավազանը՝ 2589 քառ.կմ: Մնումը խառն է՝ ձնա-անձրևային և ստորերկրյա ջրերից, հորդացումը գարնանը և ամռան առաջին կեսին, ձմռանը սակավաջուր է: Ըստ հիդրոմետ

ծառայության բազմամյա դիտարկումների տվյալների գետի ջրի ծախսը առավելագույնին հասնում է մայիսի երրորդ տասնօրյակից մինչև հունիսի առաջին կեսը, երբ ծախսը կազմում է 144 խոր.մ. մեկ վայրկյանում: Նվազագույն ծախսը նկատվում է օգոստոս և հունվար-փետրվար ամիսներին՝ 2.24 խոր.մ/վրկ: Ջրողողման շրջանը տևում է մոտ 2 ամիս՝ մայիսի սկզբից մինչև հունիսի վերջը:

Միայն հորդացման շրջանում գետը կարող է տեղափոխել ավելի քան 200 հազ. խոր.մ 0.1մմ-ից բարձր չափսի կախված զանգված, իսկ տարեկան տեղափոխում է ավելի քան 9 մլն. տոննա կոշտ բեկորային նյութ: Գետը բնութագրվում է փոփոխական դեբիտով, ջրի տարեկան միջին ծախսը 9.18մ վրկ է, տարեկան հոսքը՝ 290մլն.մ, հոսքի մոդուլը՝ 7.24վրկ քառ.կմ, հոսքի շերտի բարձրությունը՝ 228մմ, հոսքի գործակիցը՝ 0.34: Գետի ջրերն օգտագործվում են հիմնականում ոռոգման նպատակով: Աղստև գետի վրա կառուցվել է Իջևանի ջրամբարը: Գետի ջրերը մետաղի և բետոնի նկատմամբ ագրեսիվ չեն, ինչի մասին են վկայում ոռոգման հիդրոտեխնիկական և տրանսպորտային համակարգերի երկայնա և բետոնե կառույցների բարվոք վիճակը:

Տարածաշրջանում ցայտուն արտահայտված է ուղղաձիգ գոտիականությունը, տիրապետում են լեռնատափաստանային և չոր լեռնատափաստանային լանդ-շաֆտները: Գերակշռում են անտառային դարչնագույն, անտառային գորշ, անտառային հումուսակարբոնատային, լեռնամարգագետնային և այլուվիալ հողերը: Հողաբուսական ծածկույթը, շնորհիվ ցայտուն արտահայտված բարձունքային գոտիականության, բավականին տարատեսակ է: Ծրջանի տարածքի զգալի մասը անտառածածկ է: Մինչև 800-1300 մ բարձրություններում առկա են գլխավորապես կաղնու և բոխու, 1300-1900 մ-ում՝ հաճարենու և արևելյան կաղնու անտառներ: Հատկապես գերակշռում են հաճարենին, կաղնին, բոխին, լորենին, հացենին, թխկին, գիհին և վայրի պտղատու ծառատեսակները:

Ռելիեֆի ավելի բարձրադիր հատվածները ծածկված են համեմատաբար նոսր անտառների ցանցով, որին կղզյակների ձևով հաջորդում են ենթաալպյան մարգագետինները:

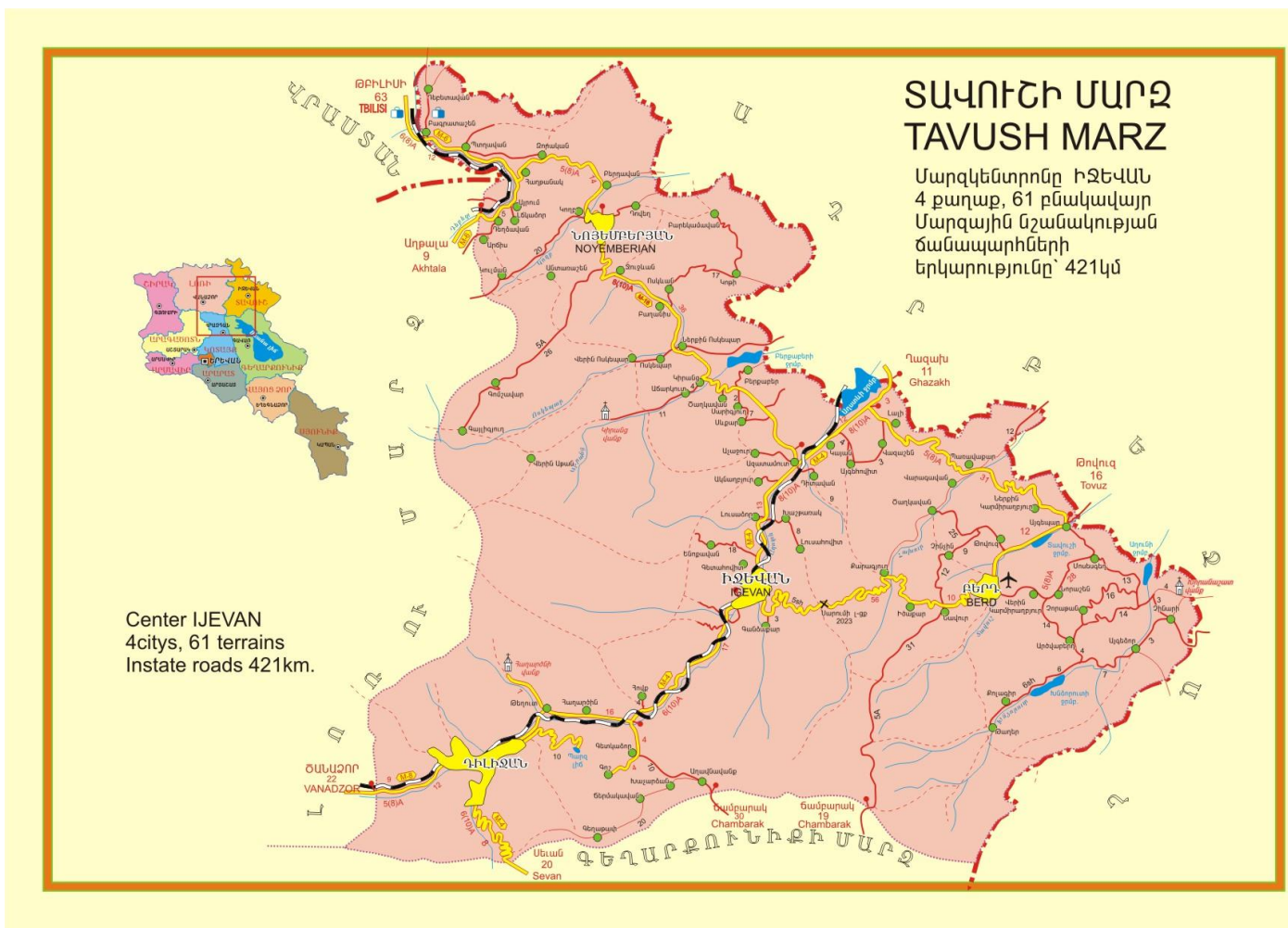
Կենդանական աշխարհը ներկայացված է լեռնաանտառային տեսակներով՝ կովկասյան եղջերու, եվրոպական այծյամ, եղնիկ, կովկասյան գորշ արջ, աղվես, գայլ, շնագայլ, նապաստակ, լուսան, կուղր, կզաքիս, բազմաթիվ թռչուններ և սողուններ :

Տարածաշրջանի տնտեսության հիմնական ճյուղը գյուղատնտեսությունն է: Զարգացած են անասնապահությունը և այգեգործությունը (հացահատիկային և

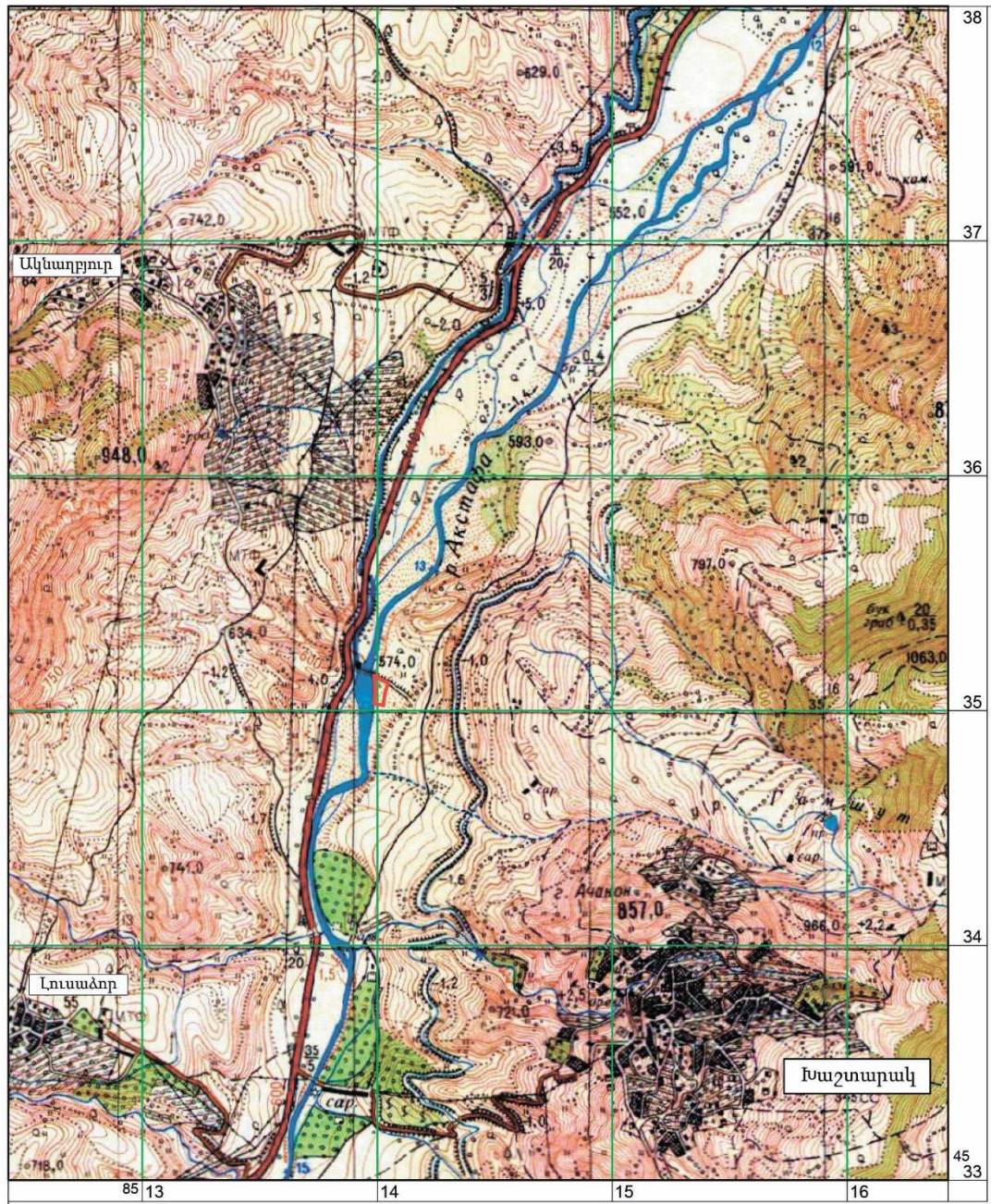
բանջարաբուստանայի կուլտուրաների մշակում, ծխախոտագործություն և այլն):

Արդյունաբերությունը ներկայացված է փայտամշակման, սննդի և գյուղ մթերքների մշակման ոչ մեծ ձեռնարկություններով: Հարուստ է ոչ մետաղային (մարմար, կրաքար, կոնգլոմերատ, ագաթ, վիմագրական քար, բենթոնիտային կավեր, ածուխ, բնական պիգմենտներ և այլն) օգտակար հանածոներով: Հայտնաբերվել են նաև ոսկու, պղնձի, երկաթի, մանգանի և այլ հանքաքարակումներ:

Շրջանն էլեկտրաֆիկացված և գազաֆիկացված է: Էլեկտրաէներգիայի մատակարարումն իրականացվում է հանրապետական միասնական էներգահամակարգից:

ԻՐԱՎԻ ՃԱԿԱՅԻՆ ՀԱՏԱԿԱԳԻԾ
 (հատված K-38-115-A-Ճ քերթից)
 Մասշտաբ 1:25000

Պ Ա Յ Մ Ա Ն Ա Կ Ա Ն Ն Շ Ա Ն Ն Ե Ր

— Խաչտարակի ավազակույճային խառնուրդի հանքավայրի հաշվարկված պաշարների եզրագիծը

Նկար 2

Նկար 2-ում ներկայացված է հանքավայրի տարածքի իրադրային հատակագիծը՝ արտագծված 1:25000 մասշտաբի տոպոգրաֆիական հենքից:

▪ ***Ռելիեֆ, երկրաձևաբանություն***

Շրջանի երկրաբանական կառուցվածքը բավականին բարդ է: Տարածքի երկրաբանական կառուցվածքի և օգտակար հանածոների հանքավայրերի ուսումնասիրությամբ տարբեր տարիներին զբաղվել են Յ.Աբիխը, Ֆ.Օսվալդը, Կ.Ն. Պաֆ-Ֆենհուցը, Ա.Տ. Ասլանյանը, Յ. Չուբարյանը և ուրիշներ: Տարածաշրջանի երկրաբանական կառուցվածքում մասնակցում են մեզո-կայնոզոյան հրաբխածին-նստվածքային, տերիգեն-նստվածքային և հրաբխային, ինչպես նաև չորրորդական նստվածքային և ժամանակակից այլուվիալ-դելյուվիալ առաջացումները: Շրջանի երկրաբանական կառուցվածքի (շերտագրություն, տեկտոնիկա) հիմնական տարրերն արտացոլված են Յ.Չուբարյանի և Մ.Առաքելյանի կողմից կազմված 1:50000 մասշտաբի երկրաբանական քարտեզում (նկ. 2): Շրջանի շերտագրական կտրվածքը ներկայացված է հետևյալ տեսքով (ներքևից-վերև)։

Յուրա

Շերտագրական կտրվածքի ամենահին հասակի ապարները ներկայացված են այս համակարգի տերիգեն-նստվածքային և հրաբխածին-նստվածքային առաջացումներով, ընդ որում ստորին յուրայի բաժինը ներկայացված է տերիգեն, միջին յուրան՝ հրաբխածին և հրաբխածին-նստվածքային, իսկ վերին յուրան՝ տերիգեն-կարբոնատային և հրաբխածին-նստվածքային առաջացումներով:

Ներկայացված երկրաբանական քարտեզի սահմաններում զգալի տարածում ունեն յուրայի համակարգի միջին և վերին բաժինների հրաբխածին-նստվածքային և տերիգեն-կարբոնատային ապարները, որոնց կտրվածքում ըստ շերտագրական դիրքի և պետրոգրաֆիական առանձնահատկությունների առանձնացվում են հետևյալ հարկերը.

Վերին բայոսի ենթահարկ- ներկայացված է քվարցային պորֆիրիտների հաստվածքով, որոնք մերկանում են Գանձաքար գյուղից հարավ-արևմուտք: Սրանց հզորությունը մոտ 800-900 մ է:

Բաթի հարկ- ներկայացված է սյունաձև դացիտներով, որոնք մերկանում են շրջանի արևմտյան մասում՝ Իջևանի անտիկլինալի միջուկում:

Քելովեյան հարկ- ներկայացված է ֆաունագիտական տվյալներով բնութագրված, հիմնականում նորմալ-ծովային նստվածքներով. հիմքի կոնգլոմերատներ, ավազաքարեր, կավային թերթաքարեր, արգիլիթներ,

տուֆաավազաքարեր՝ կրաքարերի և մերգելների ենթաշերտերով, տուֆեր և տուֆակոնգլոմերատներ: Այս հասակի առաջացումները տրանսգրեսիվորեն տեղադրված են վերին բայոս-ստորին բաթի լվացված մակերևույթի վրա:

Ստորին օքսֆորդի հարկ – այս շերտախմբի ապարները անմիջականորեն ծածկում են քելլովեյի հարկի ապարներին և ներկայացված են գորշ, միջին շերտայնության պսևդոօլիթային և դեղնավուն, հոծ, վերաբյուրեղացած կրաքարերով, ավազաքարային և գրավելիթային կրաքարերով, տուֆաավազաքարերով, տուֆերով, տուֆակոնգլոմերատներով, տուֆաբրեկչիաներով: Դիտվում են ֆացիալ, աստիճանական անցումներ նստվածքային և հրաբխածին-նստվածքային առաջացումների միջև: Այս հասակի առաջացումների հզորությունը 400-800 մ:

Վերին օքսվորդ-տիտոնի հարկ- այս հասակի առաջացումները ներդաշնակորեն տեղադրված են ստորին օքսվորդի հարկի նստվածքների վրա և ներկայացված են ֆաունագիտական տվյալներով բնութագրված վերաբյուրեղացած, պսևդո-օլիթային կրաքարերի (տուֆերի ոսպնյակներով), դոլոմիտացված և ավազային կրաքարերի, կարբոնատ-սիլիկատային ապարների հզոր, մինչև 1500 մ հզորությամբ դարսաշերտով:

ԿԱՎԻՃ - այս համակարգի տերիգեն-նստվածքային և հրաբխածին-նստվածքային առաջացումները տրանսգրեսիվորեն տեղադրված են վերին յուրայի առաջացումների վրա: Ստորին կավճի առաջացումները ունեն սահմանափակ տարածում և ներկայացված են միջին-վերին ալբի տուֆածին ավազաքարերով, ավազաքարային կրաքարերով, մերգելներով և տուֆիտներով: Ներկայացված երկրաբանական քարտեզի սահմաններում զգալի տարածում ունեն կավճի համակարգի վերին բաժնի տերիգեն-կարբոնատային և հրաբխածին-նստվածքային առաջացումները, որոնց կտրվածքում ըստ շերտագրական դիրքի և լիթոլոգիական առանձնահատկությունների առանձնացվում են հետևյալ հարկերը.

Վերին տուրոն-ստորին կոնյակի հարկեր- այս հասակի առաջացումները տրանսգրեսիվորեն, անկյունային աններդաշնակությամբ տեղադրված են վերին օքսվորդ-տիտոնի հարկի նստվածքների վրա: Ներկայացված են հիմնականում տուֆաավազաքարերով, տուֆակոնգլոմերատներով, ագլոմերատային տուֆերով, գրավելիտային կրաքարերով, հիմքում՝ կոնգլոմերատների հաստվացքով: Այս շերտախմբի հասակը որոշված է ֆաունագիտական տվյալներով, հզորությունը՝

մոտ 210 մ է:

Վերին տուրոն-ստորին սենոնի հարկեր- այս հասակի առաջացումները

ներկայացված են հիմնականում տուֆաավազաքարերով, տուֆակոնգլոմերատներով, ավազային կրաքարերով: Այս շերտախմբի հզորությունը 360-400 մ է:

Սանտոնի հարկ / վերին սանտոնի ենթահարկ /: Այս հասակի առաջացումների կտրվածքում առանձնացվում են ստորին և վերին ենթահրկերը, ընդ որում, ստորին ենթահարկը ներկայացված է հրաբխածին-նստվածքային առաջացումների դարսա-շերտով, իսկ վերինը՝ տերիգեն-կարբոնատային: Ներկայացված երկրաբանական քարտեզի սահմաններում մերկանում են այս հարկի վերին ենթահարկի կոնգլոմերատները /հիմքում/, մարմարացված ռուդիտային կրաքարերը և կրային ավազաքարերը: Շերտախմբի հասակը որոշված է ֆաունագիտական տվյալներով, հզորությունը մոտ 100 մ է:

Կամպան-մաստրիխտի հարկեր: Ներկայացված է ֆաունագիտական տվյալներով բնութագրված կրաքարերով՝ մերգելների և կրիստալլիտրոկլաստային տուֆերի (հիմքում) ենթաշերտերով: Այս շերտախմբի հզորությունը մոտ 750 մ է:

ՉՈՐՐՈՐԴԱԿԱՆ: Այս հասակի առաջացումները մեծ տարածում ունեն և ներկայացված են տարատեսակ ֆացիաններով՝ սողանքային և լյուսանման առաջացումներով, գետերի արտաբերման կոների և վերհունային դարավանդների այլուվիալ-պրոյուվիալ նստվածքներով: Վերին չորրորդականին (պոստպլիոցեն) են վերագրվում տարածաշրջանում մեծ տարածում ունեցող սողանքային և լյուսանման առաջացումները (խվալինյան շերտեր), գետերի արտաբերման կոների և վերհունային դարավանդների այլուվիալ ավազակավերով, ավազներով, գլաքա-րերով (խազարյան շերտեր): Այս առաջացումների հզորությունը մոտ 20 մ է: Ժամանակակից առաջացումները ներկայացված են դեյուվիալ և այլուվիալ- պրոյուվիալ նստվածքներով: Դեյուվիալ առաջացումները ունեն մեծ տարածում՝ զարգացած են հիմնականում լեռնալանջերին: Այլուվիալ-պրոյուվիալ նստվածքները զարգացած են գետահովիտներում և ներկայացված են հիմնականում գլաքարերով, ավազակոպճային, կավային և ավազակավային նստվածքներով: Դրանց հզորությունը մոտ 3-5 մ է: Խաշթառակի ավազակոպճային խառնուրդի հանքավայրը ծագումնաբանորեն կապված է ժամանակակից այլուվիալ նստվածքների հետ:

Երկրաբանակառուցվածքային տեսակետից տարածաշրջանը հարում է Վիրահայոց-Ղարաբաղի անտիկլինորիումային զոնայի Իջևանի խոշոր ու բարդ բրախիսինկլինորիումին: Վերջինս գտնվում է Ալավերդու և Շամշադինի անտիկլինորիումների միջև, զբաղեցնում է Աղսուհի միջին հոսանքի ավազանը, արևելքից և արևմուտքից սահմանափակվում է մերձմիջօրեական տարածման

Ակնադրյուրի և Դիտավանի տեկտոնական բեկվածքներով, հարավում՝ զուգահեռական ուղղությամբ տեկտոնական բեկվածքով, իսկ հյուսիսում՝ մեղմորեն խորասուզվում և ծածկվում է Քուրի իջվածքի պալեոգենյան նստվածքներով:

Հանքավայրի երկրաբանական կառուցվածքը

Հանքավայրի օգտակար հաստվածքը գենետիկորեն կապված է Աղստև գետի արտաբերման և գետափամերձ ժամանակակից այլուվիալ ավազակոպճային նստվածքների հետ ու հանդիսանում է գետավողողատային տիպի օբյեկտ:

Խաշթառակի ԱԿԽ-ի հանքավայրի երկրաբանական կառուցվածքում մասնակցում են ժամանակակից այլուվիալ մանրակոպճային և մանրահատիկային ավազակոպճային առաջացումները, որոնք պարունակում են չնչին քանակությամբ կավափոշային նյութ: Այս նստվածքները ծածկում են վերին չորրորդականի ավազակավերին և կավավազներին: Ավազակոպճային խառնուրդը զբաղեցնում է Աղստև գետի ափամերձ ջրողովող տարածքները՝ հանքավայրի տարածքում ամբողջ երկարությամբ պահպանելով տարածական դիրքը, ձևն ու չափերը:

Հետախուզված տարածքում ավազակոպճային խառնուրդի հզորությունը տատանվում է 3.6-4.9 մ-ի սահմաններում կազմելով միջինը 4.3 մ:

Խառնուրդում ավազի միջին պարունակությունը 30.5% է, իսկ կոպճինը՝ 69.5 %: Կոպիճն ու ավազը ներկայացված են հղկված ոսպնյակաձև և գնդաձև հատիկներով: Տեղամասի տարածքում ավազակոպճային խառնուրդի կուտակումը հիմնականում տեղի է ունենում գետի գարնանային վարարումների ժամանակ՝ գետի բերվածքների հաշվին ինչին նպաստում են այստեղ գետահունի լայնացման և գետի հոսքի դանդաղման գործոնները:

Հետախուզված ԱԿԽ-ի կուտակն ունի մերձհորիզոնականին մոտ տեղադրում, փոքր հզորություն և հիմնատակվում է վերին չորրորդականի կավավազային, ավազակավային առաջացումներով, որոնք բացված են բոլոր հետախուզափորվածք ներով: Օգտակար հանածոն բնութագրվում է համեմատաբար համասեռ ներքին կառուցվածքով, դրանում կոպիճն ու ավազը առանձին շերտեր չեն գոյացնում և բեկորային զանգվածի միջին հատիկային կազմը ըստ տարածման զգալի փոփոխություն չի կրում:

Ավազակոպճային խառնուրդում ավազը տարակազմ հատիկային է և բաղկացած է հիմնականում սպաթի, քվարցի և մուգ գույնի տարբեր ապարների ու միներալների հատիկներից:

Ավազակոպճային խառնուրդում կոպիճը բազմահատիկային (պոլիմիկտային) է, կազմված հիմնականում հրաբխածին և մագմատիկ ապարների ու միներալների

բեկորներից, որտեղ գերակշռում են անդեզիտը, դագիտը, դիաբազը, բազալտը, դիորիտը: Կոպճի հատիկների չափերը հիմնականում չեն գերազանցում 45-50 մմ-ը: Կավային նյութը օգտակար զանգվածում գտնվում է ցրված, գրեթե հավասարաչափ բաշխված վիճակում: Ընդ որում, այն գերակշռում է ավազային ֆրակցիայում 2.32-ից 2.68% (միջինը 2.48%): Տեղամասը որպես տարեկան և բազմամյա ցիկլում տարածական դիրքը, ձևը և չափերը փոփոխող ժամանակակից գետահունային ԱԿԽ-ի կուտակ, համաձայն „Инструкция по применению классификации запасов к месторождениям песка и гравия” հրահանգի վերագրվում է 1-2-րդ խմբին:

Օբյեկտի՝ Աղստև գետի ողողահունում գտնվելու հանգամանքը և տեղական բնակչության կողմից հանքավայրի ԱԿԽ-ի օգտագործման բազմամյա փորձը վկայում են, որ գարնանային վարարումների ժամանակ օգտակար հանածոյի արդյունահանված ծավալները ամբողջովին վերականգնվում են:

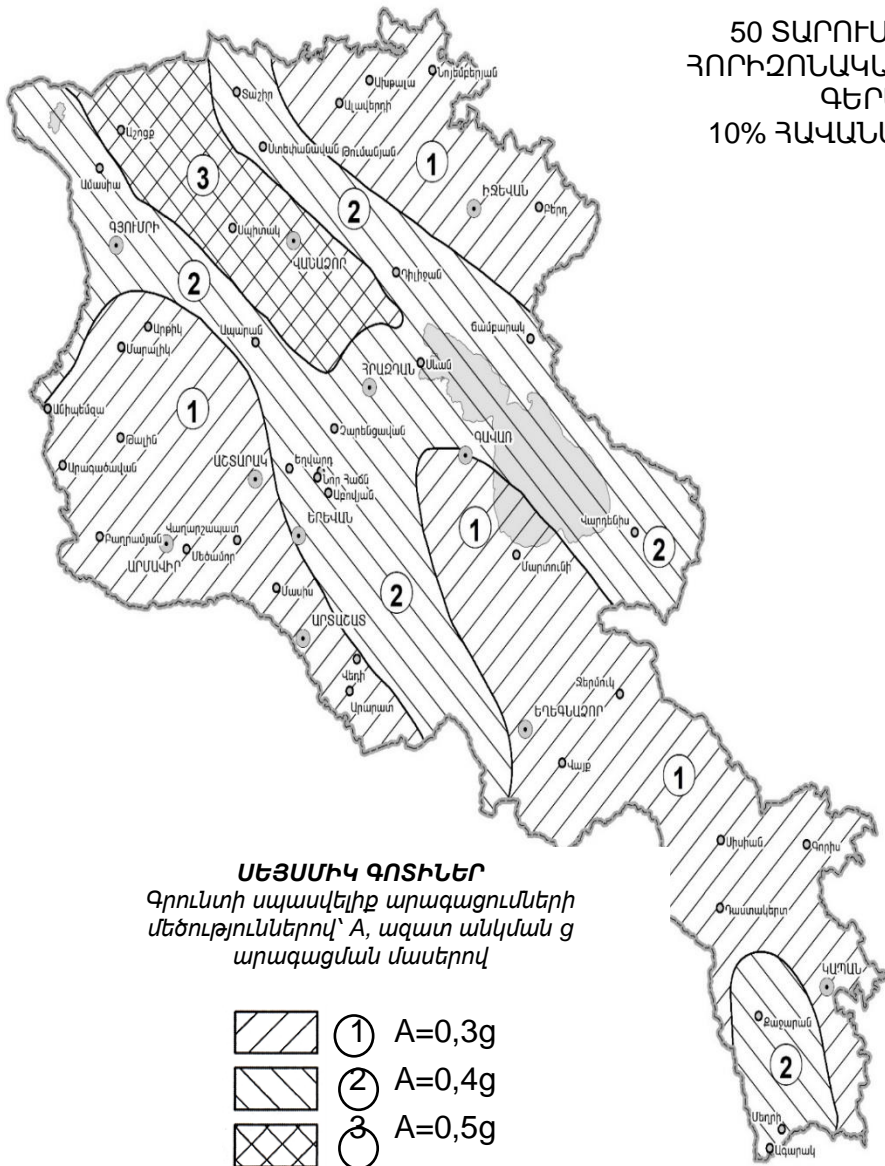
Շրջանի լեռների երկրաձևաբանական և մակերևույթի թեքության անկյունների սխեմատիկ քարտեզները բերվում են ստորև նկար 3 և 4-ում:

Հանքավայրի նպատակով հայցվող տարածքը սողանքավտանգ չէ: Մոտակա հայտնի սողանքային մարմինը գտնվում է տեղամասից 2.9կմ հարավ-հարավ-արևելք: ՀՀՇՆ II-ի (06.02.20061) համաձայն տեղամասի տարածքը գտնվում է սեյսմիկ 1-ին գոտում ($\alpha = 0.3g$):

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԱԾՔԻ ՀԱՎԱՆԱԿԱՆ ՍԵՅՍՄԻԿ ՎՏԱՆԳԻ ԳՈՏԻԱՎՈՐՄԱՆ ԶԱՐԿԵՑ

50 ՏԱՐՈՒՄ ԱՌԱՎԵԼԱԳՈՒՅՆ
ՅՈՐԻՉՈՆԱԿԱՆ ԱՐԱԳԱՑՈՒՄՆԵՐԻ
ԳԵՐԱՉԱՆՑՄԱՆ
10% ՀԱՎԱՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՄԲ

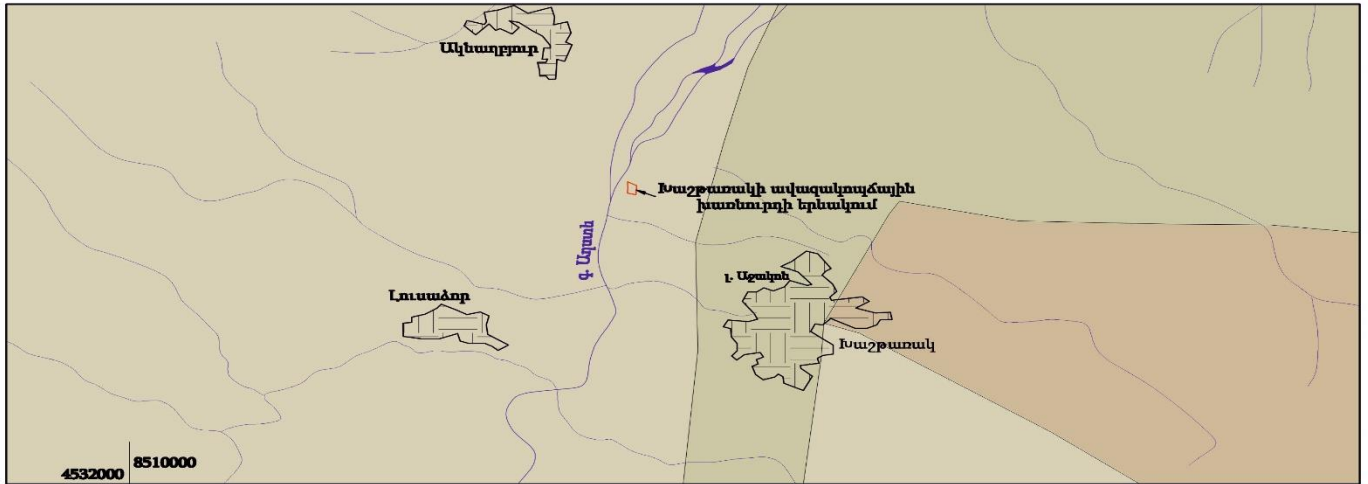
Մասշտաբ 1 : 500 000
2018

Սեյսմիկ շրջանացման սխեմատիկ քարտեզ

Նկար 3.

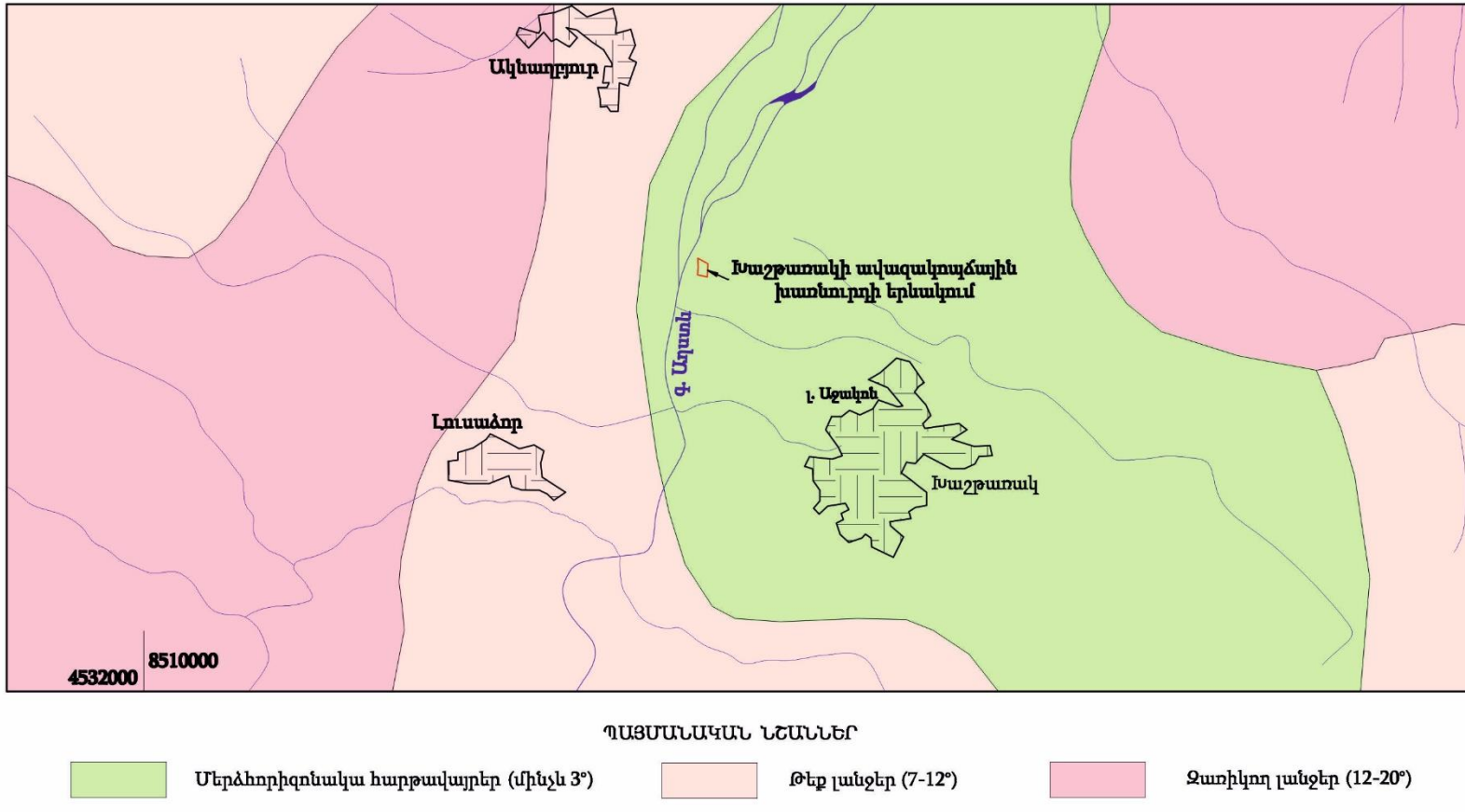
Խաչթառակի ավազակոչային խառնուրդի
երևակման շրջանի երկրաձևաբանական քարտեզ

ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

Լայն հովիտներով և ձորակներով խիստ կտրտված ցածր (մինչև 1500մ) լեռնաշղթաներ	Լայն հովիտներով և փոքր ձորակներով կտրտված կուխտանման լանջերով ցածր լեռնաշղթաներ
Լայն հովիտներով տրտված ողորկ մեղմաթեք լանջերով ցածր լեռնաշղթաներ	

**Խաչթառակի ավազակոպճային խառնուրդի երևակման
շրջանի լանջերի թեքությունների քարտեզ**

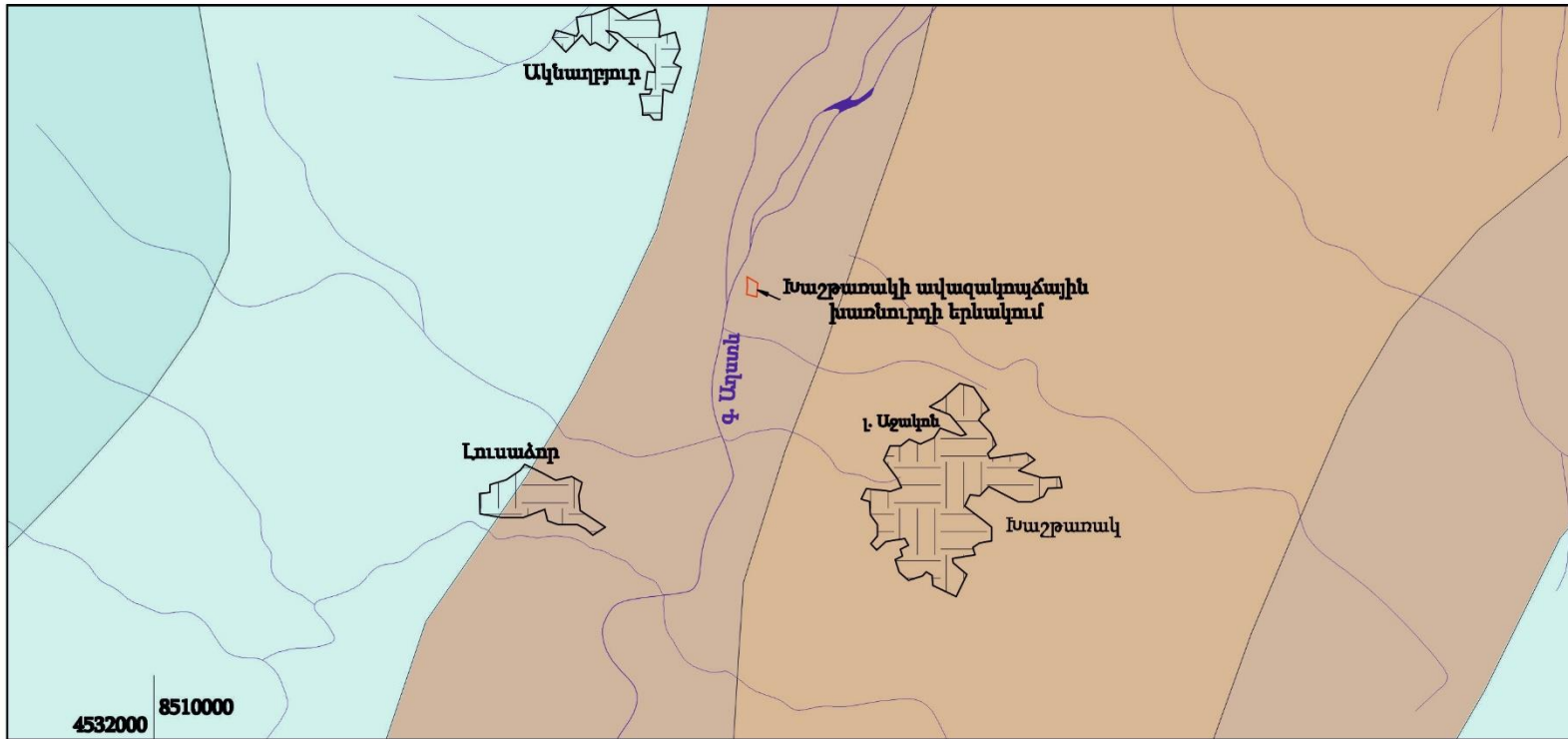
Նկար 4.

▪ **Շրջանի կլիման**

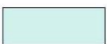

Շրջանի կլիման հիմնականում բարեխառն է, չափավոր տաք ամառներով և մեղմ ձմեռներով:

Նկար 6-ում բերված է կլիմայական գոտիների տարածման սխեմատիկ քարտեզը:

Խաջթառակի ավազակոպճային խառնուրդի երևակման
շրջանի կլիմայական տիպերի բաշխման քարտեզ

ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

- Չոր մերձարևադարձային
- Չափավոր տաք, չոր
- Տաք, չափավոր խոնավ
- Տաք, խոնավ

Օդի ամսեկան և տարեկան ջերմաստիճանները

Օդի ջերմաստիճան

Բնակավայրի. օդերևութաբանական կայանի անունը	Բարձրություն մ	Միջին ջերմաստիճանը ըստ ամիսների. °C													Միջին տարեկան. °C	Բացարձակ նվազագույն. °C	Բացարձակ առավելագույն. °C
		Հունվար	Փետրվար	Մարտ	Ապրիլ	Մայիս	Հունիս	Հուլիս	Օգոստոս	Սեպտեմբեր	Հոկտեմբեր	Նոյեմբեր	Դեկտեմբեր				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	
Իջևան	732	0,6	1,5	4,6	10,1	14,6	17,9	21,2	21,0	17,0	11,6	6,6	2,6	10,8	-19	39	

Աղյուսակ 2.

Օդի հարաբերական խոնավությունը

Բնակավայրի, օդերևութաբանական կայանի անունը	Օդի հարաբերական խոնավությունը, %															
	ըստ ամիսների													Միջին տարեկան, %	Միջին ամսական ժամը 15-ին	
	Հունվար	Փետրվար	Մարտ	Ապրիլ	Մայիս	Հունիս	Հուլիս	Օգոստոս	Սեպտեմբեր	Հոկտեմբեր	Նոյեմբեր	Դեկտեմբեր	ամենացուրտ ամսվա %		ամենաշոգ ամսվա, %	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
Իջևան	67	69	71	69	75	72	68	68	71	75	73	69	71	64	49	

Մթնոլորտային տեղումները և ձնածածկը

Մթնոլորտային տեղումները և ձնածածկույթը

Բնակավայրի, օդերևութաբանական կայանի անվանումը	Տեղումների քանակը $\frac{\text{միջին ամսական}}{\text{օրական առավելագույն}}$, մմ													Ձնածածկույթ		
	ըստ ամիսների													Առավելագույն տասնօրյա կային բարձրությունը, սմ	Տարվա մեջ ձնածածկույթվորների քանակը	Ձյան մեջ ջրի առավելագույն քանակը, մմ
	Հունվար	Փետրվար	Մարտ	Ապրիլ	Մայիս	Հունիս	Հուլիս	Օգոստոս	Սեպտեմբեր	Հոկտեմբեր	Նոյեմբեր	Դեկտեմբեր	Տարեկան			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Իջևան	22	30	45	63	100	98	58	39	40	47	36	22	600	33	37	65
	28	31	29	41	46	63	92	71	41	46	32	24	92			

Քամիներ

Քամի

Բնակավայրի, օդերևութաբանական կայանի անվանումը	Միջին տարեկան մթնոլորտային ճնշում, (հՊա)	Ամիսներ	Կրկնելիությունը, %								Անհողմությունների կրկնելիությունը, %	Միջին ամսական արագությունը, մ/վ	Միջին տարեկան արագությունը, մ/վ	Ուժեղ քամիներով (≥15մ/վ) օրերի քանակը	Հաշվարկային արագությունը, մ/վ, որը հնարավոր է մեկ անգամ «ո» տարիների ընթացքում		
			Միջին արագությունը, մ/վ												20	50	100
			Հյուսիսային (Հս)	Հյուսիս-Արեւելյան (ՀսԱրլ)	Արեւելյան (Արլ)	Հարավ-Արեւելյան (ՀվԱրլ)	Հարավ (Հվ)	Հարավ-Արեւմտյան (ՀվԱրմ)	Արեւմտյան (Արմ)	Հյուսիս-Արեւմտյան (ՀսԱրմ)					16	17	18
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Իջևան	931,9	հունվար	28	2	1	2	54	10	2	1	28	2,8	2,1	27	25	27	29

▪ ***Մթնոլորտային օդ***

Մթնոլորտային օդի մոնիտորինգի դիտակայան Խաշթառակի ավազակոպճային խառնուրդի հանքավայրի տարածքում և հարակից շրջանում չկա, հետևաբար մթնոլորտն աղտոտող նյութերի պարունակությունների վերաբերյալ տեղեկատվություն ներկայացվել չի կարող:

Համաձայն «ՀՀ բնակավայրերի մթնոլորտային օդն աղտոտող նյութերի ֆոնային կոնցենտրացիաներ» ուղեցույց-ձեռնարկի՝ տարածքի օդի ֆոնային աղտոտվածության ցուցանիշներ կարելի է ընդունել. փոշի՝ 0.2մգ/մ^3 , ծծմբի երկօքսիդ՝ 0.02մգ/մ^3 , ազոտի երկօքսիդ՝ 0.008մգ/մ^3 , ածխածնի օքսիդ՝ 0.4մգ/մ^3 :

Մթնոլորտային օդի որակի մոնիթորինգի դիտագանգ

▪ **Ջրային ռեսուրսներ**

Տարածքի ամենախոշոր ջրագրական միավորն են Աղստև գետն է, որը սկիզբ է առնում Փամբակի լեռնաշղթայի Թեժլեռ գագաթի հյուսիս-արևմտյան լանջերից: Վերին հոսանքում արագահոս է , երկարությունը 133 կմ է, իսկ ավազանը՝ 2589կմ²: Մնումը խառն է՝ ձնա-անձրևային և ստորերկրյա ջրերից, հորդացումը՝ գարնանը և ամառան առաջին կեսին, ձմռանը սակավաջուր է:

Ըստ Հիդրոմետ ծառայության բազմամյա դիտարկումների տվյալների, գետի

ջրի ծախսը առավելագույնին հասնում է մայիսի երրորդ տասնօրյակից մինչև հունիսի առաջին կեսը, երբ ծախսը կազմում է 144 մ³/վրկ, նվազագույն ծախսը նկատվում է օգոստոս և հունվար-փետրվար ամիսներին՝ 2.24 մ³/վրկ: Ջրողողման շրջանը տևում է մոտ 2 ամիս՝ մայիսի սկզբից մինչև հունիսի վերջը: Միայն հորդացման շրջանում գետը կարող է տեղափոխել ավելի քան 200 հազ. մ³:

Տարեկան գետը տեղափոխում է ավելի քան 9 մլն. տոննա կոշտ բեկորային նյութ: Գետը բնութագրվում է փոփոխական դեբիտով, ջրի տարեկան միջին ծախսը 9.18 մ³/վրկ է, տարեկան հոսքը՝ 290 մլն.մ³, հոսքի մոդուլը՝ 7.24 լ/վրկ կմ², հոսքի շերտի բարձրությունը՝ 228 մմ, հոսքի գործակիցը՝ 0.34:

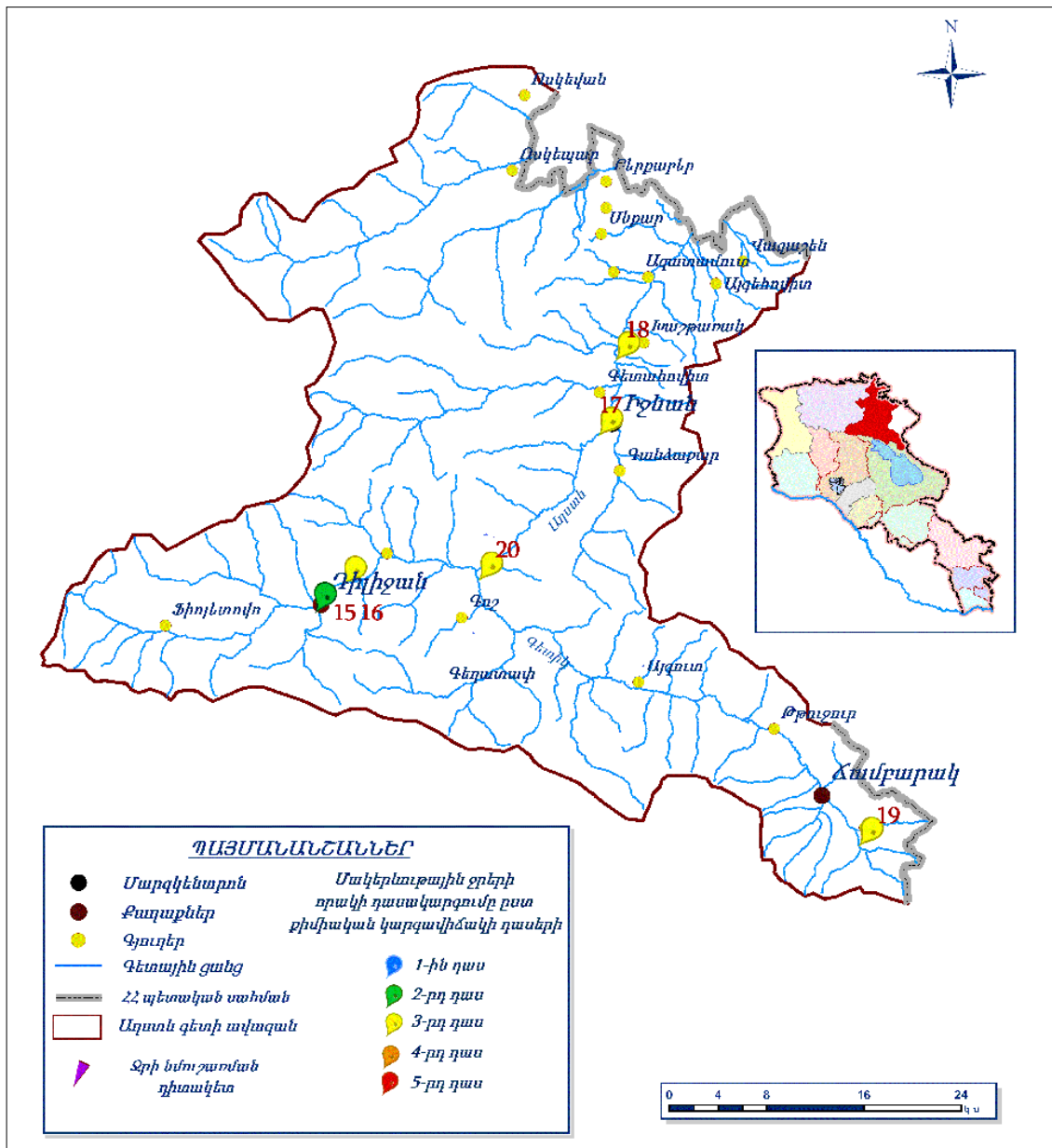
Գետի ջրերն ջրերն օգտագործվում են հիմնականում ոռոգման նպատակով: Աղստև գետի վրա կառուցվել է Իջևանի ջրամբարը: Գետի ջրերը մետաղի և բետոնի նկատմամբ ագրեսիվ չեն, ինչի մասին են վկայում ոռոգման հիդրոտեխնիկական և ստրանսպորտային համակարգերի երկաթյա և բետոնե կառույցների բարվոք վիճակը:

ՇՄՆ հիդրոոդերևութաբանության և մոնիթորինգի կենտրոն՝ ՊՈԱ կենտրոնի կողմից իրականացվում է ՀՀ մակերևութային ջրերի, այդ թվում նաև՝ Աղստև գետի մոնիթորինգ: Աղստև գետի մոնիթորինգի կետերը գտնվում են Դիլիջան քաղաքից 0.5 և 1.2կմ վերև, Իջևան քաղաքից 1կմ վերև և ՀՀ պետական սահմանի մոտ (նկար 7):

Աղստև գետի ջուրը Դիլիջանից վերև և ներքև հատվածներում «լավ» որակի է (2-րդ դաս), Իջևանից վերև և սահմանի մոտ հատվածներում՝ «միջակ» որակի (3-րդ դաս՝ պայմանավորված նիտրատ իոնի, երկաթի և կախյալ նյութի պարունակություններով):

▪ **Հողեր**

Տարածաշրջանում զարգացած են լեռնամարզագետնային, գորշ և դարչնագույն անտառային, ճմակաբրնատային անտառային հողերը և գետահովտադարավանդային հողերը (հողերի բնական տիպերի բաշխվածությունը բերված է նկար 8-ում):

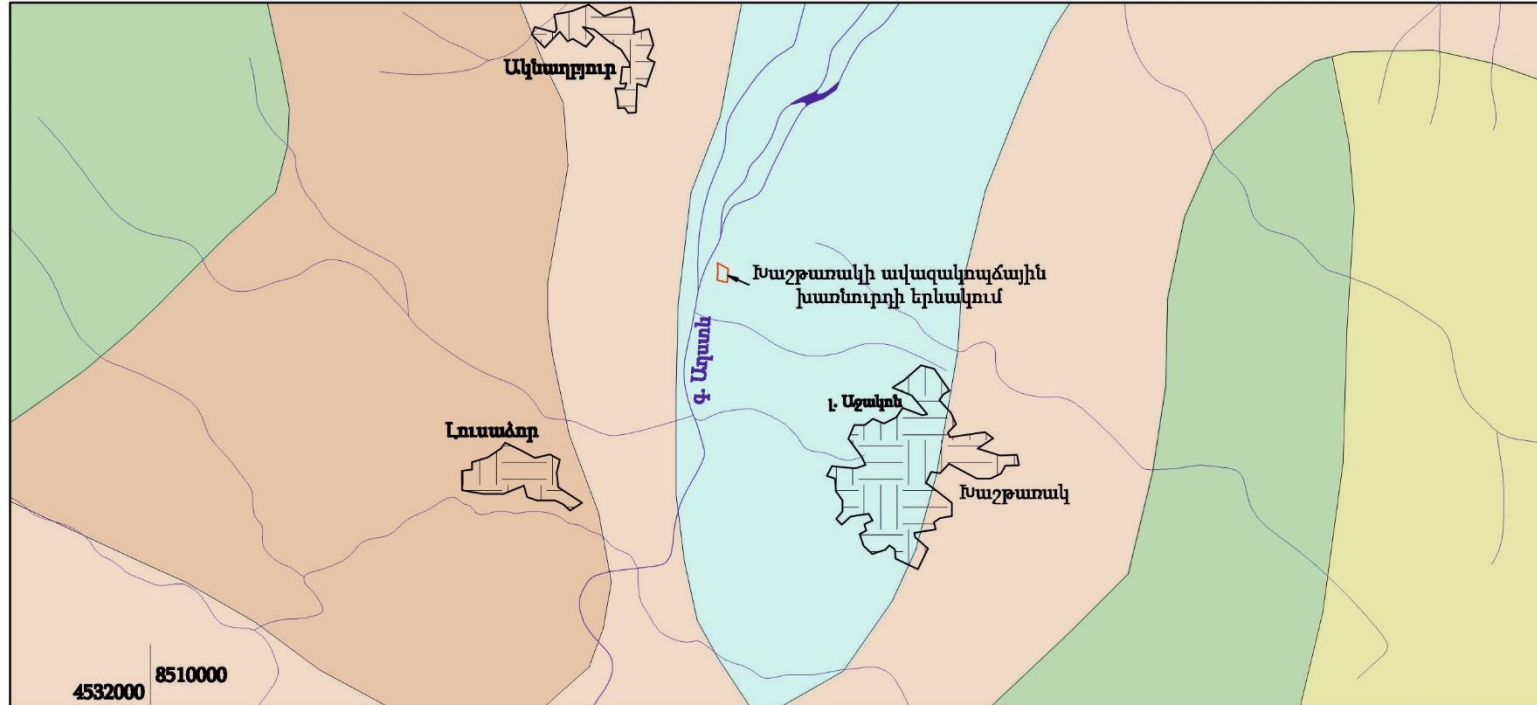

Գորշ անտառային հողերն իրենց ամբողջ պրոֆիլում ունեն գորշ դարչնագույն գունավորում, ծագումնաբանական հորիզոնների թույլ տարբերակում, ընկուզանման կամ ընկուզակնձկային ստրուկտուրա: Հողերում հումուսի պարունակությունը

կազմում է 7-12%: Հումուսի բաղադրությունում ֆուլվոթթյունները գերակշռում են հումինաթթյուններին: Ռեակցիան չեզոք է կամ թույլ թթվային, կլանման սարողությունը բարձր:

Գորշ անտառային հողերի քիմիական և ֆիզիկաքիմիական հատկությունները բերված են աղյուսակում:

Խաշթառակի ավազակոպճային խառնուրդի երևակման շրջանի հողերի բնական տիպերի տարածման քարտեզ

ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

	Գորշ անտառային թույլ հագեցած կավայնացված հողեր		Դարչնագույն անտառային մնացորդային-կարբոնատային հողեր
	Ճմակաբոխնատային լվացված կավային-մերգելային հողեր		Գետահովտադարավանդային մարգագետնանման զլաքարային հողեր

Նկար

8.

Խորությունը, սմ	Տոկոսներով		Կլանված հիմքերի գումարը, մ/էկվ 100գ հողում	Հիդրոլիզային թթվությունը	pH-ը KCl-ի լուծույթով մշակված
	հումուս	ընդհանուր ազոտ			
0-5	8.6	Չի որոշված	24.8	7.5	4.8
5-31	2.2	“---”	34.3	3.5	4.5
31-28	1.3	“---”	38.3	0.6	7.1
58-103	1.1	“---”	24.5	0.3	7.3
4-13	6.6	0.29	27.9	4.3	5.1
13-38	2.6	0.18	14.8	5.8	3.8
38-62	0.7	0.10	17.9	4.6	3.8
62-91	0.4	-	10.9	2.2	4.2
91-103	0.4	-	8.7	0.8	5.5

Լեռնաանտառային գոտու դարչնագույն անտառային հողերը բնութագրվում են դարչնագույն և մուգ-դարչնագույն գույնով, հումուսի բավական բարձր պարունակությամբ (10-14%), որը խորության ուղղությամբ արագ նվազում է: Հումինային նյութերում հումինաթթուների և ֆուլվոթուների քանակը գրեթե հավասար է:

Այս տիպի հողերը ունեն գլխավորապես կավավազային մեխանիկական կազմ: Կլանման տարողությունը բարձր է, կլանված կատիոններում գերակշռողը Ca-ն է: Ռեակցիան չեզոք է կամ թույլ հիմնային: Բնութագրվում են բարելավ ֆիզիկական և ջրաֆիզիկական հատկություններով, լավ արտահայտված ստրուկտուրայով:

Ճմակաբբոնատային անտառային հողերը ձևավորվել են կարբոնատային մայրատեսակների վրա և ներկայացված են երկու ենթատիպերով՝ լվացված և տիպիկ: Այս հողերը պարունակում են մեծ քանակությամբ հումուս՝ վերին հորիզոններում՝ մինչև 11.8-13.4%, ունեն կլանման մեծ տարողություն (35.5-43.0 մ/էկվ 100գ հողում): Կլանված կատիոնների կազմում գերակշռող մասը (96-99%) Ca և Mg, իսկ pH-ը աննշան (մինչև 0.8-1.4 մ.էկվ 100գ հողում): Հողերի մեխանիկական կազմը հիմնականում կավավազային ու կավային է, հզորությունը տատանվում է 30-40-ից մինչև 50-70 սմ սահմաններում:

Գետահովտադարավանդային հողերում ծագումնաբանական հորիզոնները թույլ են արտահայտված: Ունեն պարզ շերտավոր կառուցվածք, մեծ հզորություն և թեթև մեխանիկական կազմ (ավազային, կավավազային) և հատիկակնձկային ստրուկտուրա: Հումուսի պարունակությունը 1,5-2-ից մինչև 4-6%: Հողայն լուծույթի ռեակցիան հիմնականում չեզոք է կամ թույլ հիմնային: Կլանման տարողությունը մեծ չէ (15-25 մ.էկվ 100գ հողում), կլանված կատիոնների կազմում գերակշռողը կալցիումն է:

▪ *Բուսական և կենդանական աշխարհ*

Խաշթառակի ավազակոպճային խառնուրդի հանքավայրի տարածքի բուսականությունը հիմնականում ներկայացված է սաղարթախիտ անտառներով, նոսրանտառներով, անտառային բարձրախոտերով և հիդրոֆիլ բույսերով, որոնք նեղ ժամավեների տեսքով երիզում են Ադստն գետի հունը (նկար 9):

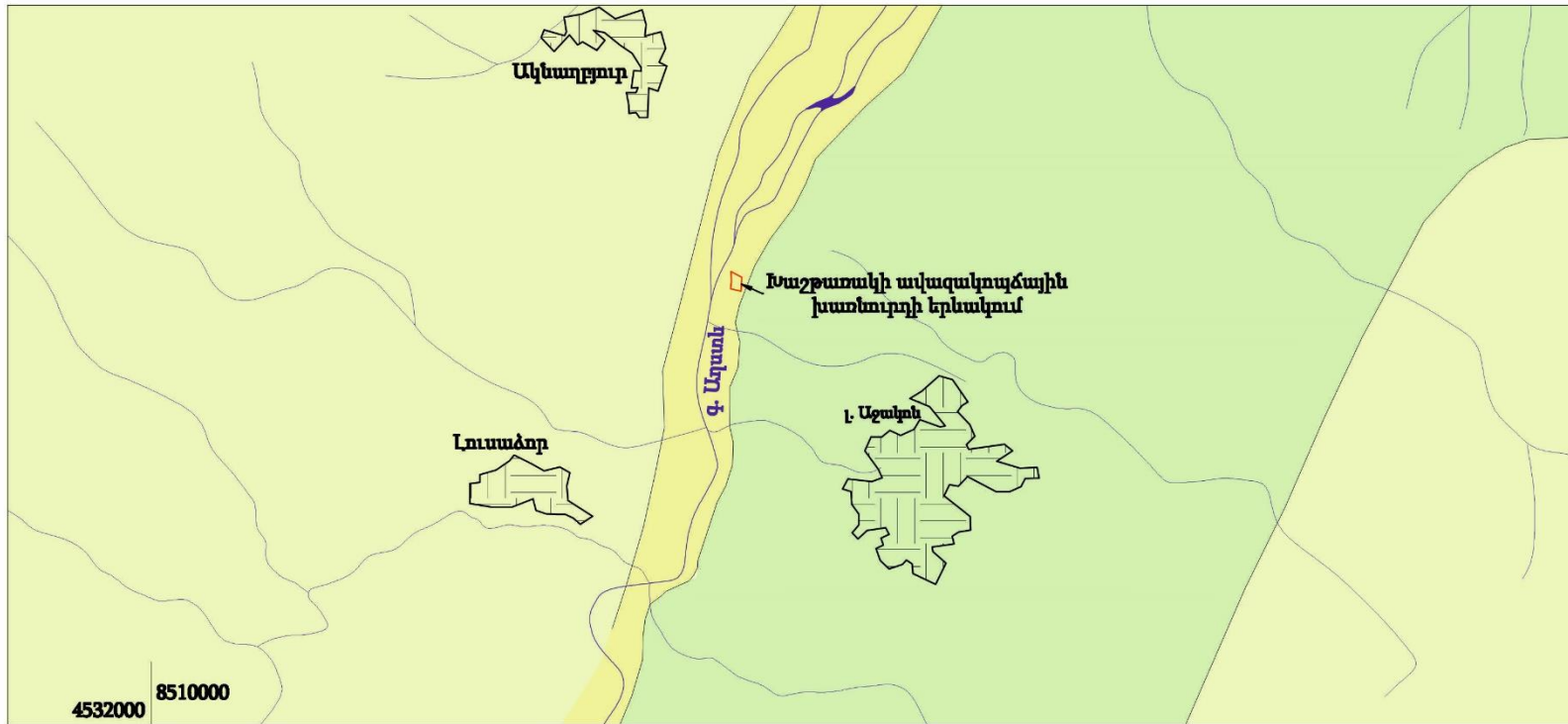
Սաղարթավոր անտառը տարածված է միջին և ցածր (գետահովտային անտառ) լեռնային գոտիներում, հյուսիսային կողմնադրության լեռնալանջերին: Անտառային ֆորմացիաներում գերակշռում են *Fagus orientalis*, *Quercus macranthera*, *Q. iberica* տեսակները: Գետահովտային անտառը տարածված է ստորին և միջին լեռնային գոտիներում, զարգանալով բոլոր գետերի երկայնքով կիրճերի ավելի կամ պակաս ոչ կտրուկ և համեմատաբար լայն մասերում: Նշված ֆորմացիաներում գերակշռում են *Populus alba*, *P. nigra*, *Salix alba*, *S. excelsa*, *Ulmus carpinifolia* տեսակները:

Բարձրախոտերի կազմում գերակշռում են *Anthriscus nemorosa*, *Cicerbita macrophylla*, *Delphinium flexuosum*, *Heracleum antasiaticum*, *H. trachyloma*, *Polygonum patulum*, *Rumex obtusifolius* և այլ տեսակները:

Նոսրանտառները ներկայացված են գլխուտներով և շիբլյակով:

Բուն հանքավայրի տարածքը գտնվում է Ադստն գետի և վերջինիս ձախակողմյան Գետահովտ վտակի միախառնման տեղից մոտ 5.0կմ հարավ-արևելք, անտառածածկ չէ: Հանքավայրի տարածքում զարգացած են օլիգո-մեզոթերմ հիգրոֆիտ բուսատեսակներ՝ *Epilobium hirsutum*, *E. parviflorum*, *Mentha longifolia*, *Phragmites australis*, *Typha latifolia*, *Veronica anagallis-aquatica*, *V. persica* և այլ հիգրոֆիտներ:

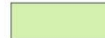
Խաչթառակի ավազակոպճային խառնուրդի երևակման
 շրջանի բուսական տիպերի բաշխման քարտեզ

ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

Լայնասաղարթ հաճարենու և կաղնու-բոխու անտառներ *Fagus orientalis*, *Quercus iberica*, *Q. macranthera*, *Carpinus betulus*, *C. orientalis* տեսակների մասնակցությամբ

Սաղարթավոր խառը նոսրանտառներ *Paliurus spina-christi*, *Spirea crenata*, *Amygdalus fenzliana*, *Pistacia mutica*, *Celtis glabrata*, *Cerasus incana*, *Pyrus salicifolia* մասնակցությամբ

Հիգրոֆիլ բույսեր՝ *Epilobium hirsutum*, *E. parviflorum*, *Mentha longifolia*, *Phragmites australis*, *Typha latifolia*, *Veronica anagallis-aquatica*, *V. persica* և այլ հիգրոֆիտներ

Նկար 9.

Անանուխ երկարատերև

Բերնիկե

Հանքավայրի տարածքի կենդանական աշխարհը ներկայացված է ջրաճահճային ֆաունիստական տեսակներով: Երկկենցաղներից հանդիպում են ՀՀ տարածքում լայն տարածում ունեցող լճագորտը և կանաչ դողոշը, ավելի վերև գտնվող լանդշաֆտային հատվածում, անտառային բացատներում և անտառային գետակների ափամերձ հատվածներում՝ փոքրասիական գորտը: Սողուններից հայտնաբերվել է սովորական լորտուն: Հանքավայրի տարածքը շրջապատող անտառներում բնակվում են ականջեղ ոզնին և սովորական կուտորան: Նոսրանտառային գիհուտներում բնադրում է սպիտակախածի կեռնեխը, հանդիպում է կրետակեր:

Նկարագրված բուսական և կենդանական տեսակներից ոչ մեկը գրանցված չէ ՀՀ բույսերի և կենդանիների Կարմիր գրքերում :

▪ ***Վտանգված էկոհամակարգեր, բնության հատուկ պահպանվող տարածքներ***

Խաշթառակի ավազակոպճային խառնուրդի հանքավայրի տեղամասի շրջանը ներառված չէ բնության հատուկ պահպանվող տարածքի սահմաններում:

ՀՀ բույսերի Կարմիր գրքում գրանցված տեսակներից Իջևանի ֆլորիստիկական շրջանում հայտնի են.

1) կենի հատապտղային – վտանգված տեսակ, պահպանվում է Ախնաբաղի կենու պուրակում, երևակման տարածքից 24,4կմ հեռավորության վրա ,

2) ձնձաղիկ ալպիական – վտանգված տեսակ է, աճում է Աչաջուր գյուղի շրջակայքում՝ երևակման տարածքից մոտ 4.6կմ հեռավորության վրա,

3) ձնծաղիկ լագողեխի, ոզնագլխիկ Տուրնեֆորի, պսեֆոլուս Դեբեդի, պարիլյակ բարձր, կոռն փետրավոր և թաղաղու դեղին – վտանգված տեսակներ են, աճում են Իջևան քաղաքի շրջակայքում՝ երևակման տարածքից ավելի քան 6կմ հեռավորության վրա,

4) շտերնբերգիա շնդեղածաղկային – վտանգված տեսակ է, աճում է Գետահովիտ գյուղի շրջակայքում՝ երևակման տարածքից մոտ 5կմ հեռավորության վրա,

5) արջտակ գարնանային – վտանգված տեսակ է, աճում է Աչաջուր և Գետահովիտ գյուղերի շրջակայքում՝ երևակման տարածքից համապատասխանաբար 4.6 և 5կմ հեռավորությունների վրա :

ՀՀ կենդանիների Կարմիր գրքում գրանցված տեսակներից Իջևանի շրջանում հայտնի են.

1) նմանաձև ճպուռը և Յացենկո-Խմելսկու առվակային գնայուկը – հազվագյուտ տեսակներ են, հայտնի են Իջևան քաղաքի շրջակայքում՝ երևակման տարածքից ավելի քան 6կմ հեռավորության վրա,

2) սոմխետական չրխկանը և հայկական ծաղկեփոշեկերը – հազվագյուտ տեսակներ են, հայտնի են Իջևան քաղաքի շրջակայքում՝ երևակման տարածքից ավելի քան 6կմ հեռավորության վրա,

3) բրենթիս Ինո և ալկոն կապտաթիթեռ– հազվագյուտ տեսակներ են, հայտնի են միայն Իջևան քաղաքի շրջակայքում՝ երևակման տարածքից ավելի քան 6կմ հեռավորության վրա,

4) մարգագետնային մողես – խոցելի տեսակ է, սաղարթավոր անտառների անտառեզրերում և բացատներում,

5) կարմրատու բազե – անհետացող տեսակ է, բնաֆրում է նոսրանտառներում կամ անտառեզրերում,

6) գորշ արջ և խայտաքիս – խոցելի տեսակներ են, տարածված են հանրապետության գրեթե ամբողջ տարածքով, երևակման շրջանում՝ չորային նոսրանտառներում:

Հանքարդյունահանման նպատակով հայցվող տարածքում ՀՀ բույսերի և կենդանիների Կարմիր գրքերում նշված բուսական կամ կենդանական տեսակների աճելա- և ապրելավայրեր, բներ, բնադրման վայրեր չեն արձանագրվել:

ՀՀ կառավարության 14.08.2008թ.-ի N 967-Ն որոշմամբ հաստատվել է ՀՀ տարածքի բնության հուշարձանների ցանկը:

ՀՀ Տավուշի մարզում հաշվառված բնության հետևյալ հուշարձանները.

Անվանումը	Տեղադիրքը
Կովասարի փոխակերպարային թերթաքարեր	Տավուշի մարզ, Բերդ քաղաքից մոտ 20 կմ հարավ՝ Վարազաջուր (Հախում) գետի վերին հոսանքի ավազանում, Վարազաջուրի ձախ վտակ Կառնուտի և Վարազաջուր գետի աջ չոր վտակի հատման կետում, Կառնուտ վտակի հոսանքն ի վեր գնացող գրունտային ավտոճանապարհի աջ կողմում
«Կալաքար» լեռ	Տավուշի մարզ, Ծաղկավան գյուղից մոտ 6 կմ հարավ-արևմուտք, Վարազաջուր (Հախում) գետի ձախափնյա անտառապատ լանջին՝ գրունտային ճանապարհի աջ կողմում, 12-13 դարերի Շահմուրադ (Զիմուրադի, կամ Գետակիցք վանքի) վանքային համալիրից մոտ 150 մ դեպի հյուսիս-արևմուտք
«Զինչինի անկյունային աններդաշնակություն»	Տավուշի մարզ, Զինչին գյուղի հվ-արլ եզրին
«Զինչինի սանդղափուլ քարափներ»	Տավուշի մարզ, Զինչին գյուղից ուղիղ գծով 1.5 կմ հարավ-արևելք, Հախում գետի աջակողմյան լանջին
«Պլագիոգրանիտ-պորֆիրային դայք»	Տավուշի մարզ, Բերդ ավանից 6.5 կմ հվ-արմ, Տավուշ գետի ձախ ափին, գետից 5 մ բարձրության վրա
«Քվարցային պլագիոպորֆիրների սյունաձև անջատումներ»	Տավուշի մարզ, Հովք գյուղից 900 մ դեպի հս-ալ, Աղստև գետի ձախ ափին, Երևան-Իջևան ավտոմայրուղու ձախ կողմում
«Փայտասար» քարանձավների համալիր	Տավուշի մարզ, Կողբ գյուղից 4 կմ հարավ
«Օձաքար» լեռ	Տավուշի մարզ, Պառավաքար գյուղից 3 կմ (ուղիղ գծով 1 կմ) հյուսիս-արևմուտք, Պառավաքար-Վազաշեն գրունտային ավտոճանապարհի աջ կողմում՝ Պառավաքար լեռնագագաթից 1,5 կմ հարավ-արևմուտք, Կաղնուտաթումբ լեռնագագաթից մոտ 3 կմ հյուսիս-արևելք
«Զորականի սոսի»	Տավուշի մարզ, Զորական գյուղական համայնքի վարչական սահմանում
«Վարդան Մամիկոնյանի կաղնի»	Տավուշի մարզ, Ակնաղբյուր գյուղական համայնք
«Սարի գյուղի սոսի»	Տավուշի մարզ, Սարիգյուղ գյուղական համայնք, Երևան-Նոյեմբերյան ճանապարհից աջ
«Գետահովտի մամռապատ ժայռ»	Տավուշի մարզ, Գետահովիտ գյուղից մոտ 1.8 կմ հյուսիս-արևմուտք՝ Սառնաջուր գետի ձախ ափին

«Զիկատարի տանձուտ»	Տավուշի մարզ, «Զիկատար» ուսումնական կենտրոնից հարավ-արևմուտք, 600 մ. «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի Նոյեմբերյանի անտառտնտեսության Զիկատարի անտառպետություն
«Ոսկեպարի կենի»	Տավուշի մարզ, «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի Նոյեմբերյանի անտառտնտեսության Ջուջևանի անտառպետություն, Ոսկեպար համայնքից 6 կմ հարավ-արևմուտք
«Ջոնջոլկուտ»	Տավուշի մարզ, «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ի Նոյեմբերյանի անտառտնտեսության Դովեղի անտառպետություն, Բարեկամավան համայնքից 1 կմ հարավ-արևմուտք

Խաշթառակի ԱԿԽ հանքավայրին ամենամոտ գտնվող հուշարձանը Վարդան Մամիկոնյանի կադին է: Հանքավայրի տարածքի և հուշարձանի միջև հեռավորությունը կազմում է ավելի քան 2կմ, ինչը թույլ է տալիս պնդել, որ Հանքարդյունահանման աշխատանքները չեն կարող որևիցե կերպ ազդել հուշարձանների վրա:

Աղմուկի մակարդակ և թրթռում

Ներկայացվող տեղանքում աղմուկի աղբյուր կարող են հանդիսանալ միայն ավտոտրանսպորտային միջոցները, սակայն, քանի որ դրանց երթևեկության ինտենսիվությունը շատ ցածր է, կարելի է ենթադրել, որ աղմուկի մակարդակը նույնպես բարձր չէ:

ՀՀ-ում աղմուկի մակարդակը կանոնակարգվում է «ԱՂՄՈՒԿՆ ԱՇԽԱՏԱՏԵՂԵՐՈՒՄ, ԲՆԱԿԵԼԻ ԵՎ ՀԱՄԱՐԱԿԱԿԱՆ ՇԵՆՔԵՐՈՒՄ ԵՎ ԲՆԱԿԵԼԻ ԿԱՌՈՒՑԱՊԱՏՄԱՆ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐՈՒՄ» N2-III-11.3 սանիտարական նորմերով:

Աղմուկի առավելագույն թույլատրելի ցուցանիշները ըստ այդ բերված են աղյուսակում

ՀՀ սահմանված աղմուկի նորմերը

Աղմուկի առավելագույն թույլատրելի մակարդակը

Ընկալիչ	Ժամերը	dB	
		dBL _{AEQ}	dBL _{AMAX}
Բնակելի և հասարակական շենքերի	06:00-22:00	55	70
	22:00-06:00	45	60

Արդյունահանման աշխատանքների ընթացքում օգտագործվող տեխնիկան շահագործելիս առաջանում է աղմուկ: Աշխատանքային հրապարակում առաջացող աղմուկի նվազեցման նպատակով մեքենաները պետք է սարքավորված լինեն ձայնախլացուցիչներով:

Սանիտարապաշտպանիչ գոտի

Համաձայն 245-71 սանիտարական նորմերի, ավազի հանքավայրերի համար սանիտարապաշտպանիչ գոտու մեծությունը կազմում է 50.0մ:

Քանի որ մոտակա բնակավայրը գտնվում է ավելի մեծ հեռավորության վրա՝ նվազագույնը 1.4կմ, ուստի հատուկ միջոցառումներ չեն նախատեսվում:

Նախատեսվում է առաջնորդվել ՀՀ կառավարության 2005թ. հունվարի 20-ի 64-ն որոշման պահանջներով:

3. ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐ

- **Ենթակառուցվածքներ**

Խաշթառակի ավագակոպճային խառնուրդի հանքավայրը գտնվում է ՀՀ Տավուշի մարզում՝ ՀՀ տարածքի հյուսիս-արևելյան հատվածում:

Տավուշի մարզը հարավում սահմանակից է ՀՀ Գեղարքունիքի և Կոտայքի մարզերին, արևմուտքում՝ ՀՀ Լոռու մարզին, պետական սահմանով՝ Վրաստանին, հյուսիսում և արևելքում՝ Ադրբեջանին: Մարզն ունի մոտ 350 կմ միջպետական սահման, որից 300 կմ-ը Ադրբեջանի Հանրապետության, 50-ը՝ Վրաստանի հետ: Մարզի տարածքը 2704 քառ.կմ է, որը կազմում է ՀՀ տարածքի 9.1%-ը: Գյուղատնտեսական նշանակության հողերը կազմում են 110751.5 հա, կամ մարզի ընդհանուր տարածքի շուրջ 40.9%-ը: Վարելահողերի և բազմամյա տնկարկների ոռոգելի տարածքները կազմում են 6403հա, կամ 23%-ը: Չմշակվող հողերը կազմում են մոտ 7210 հա, սահմանամերձ լինելու պատճառով: Մարզի շուրջ 4.3%-ը զբաղեցնում են բնակավայրերի, ջրային, էներգետիկայի, կապի և տրանսպորտի սպասարկման տարածքները և շուրջ 54%-ը՝ խառը անտառները/113566.7հա/ և հատուկ պահպանվող տարածքները/33031.6հա/, <<Դիլիջան>> Ազգային պարկ, արգելավայրեր, և այլն, որոնք կազմում են հանրապետության անտառային տարածքների38%-ը, ընդգրկելով հիմնականում մարզի միջին և հարավային հատվածները:

Մարզն ընդգրկում է Իջևանի, Դիլիջանի, Նոյեմբերյանի և Բերդի (Շամշադինի) տարածաշրջանները:

ՀՀ Տավուշի մարզը հանդիսանում է Հայաստանի ոչ խիտ բնակեցված մարզերից մեկը: ՀՀ Տավուշի մարզի մշտական բնակչությունը 2016թ-ին կազմել է 125.5 հազ. մարդ, որից քաղաքային՝ 52.9 (42.2%) **հազ. մարդ**, գյուղական՝ 72.6 (57.8%) **հազ. մարդ**: Տղամարդիկ կազմում են բնակչության 48.9%-ը, կանայք՝ 51.1%-ը:

Տավուշիմարզովեն 152.6կմ միջպետական նշանակության ավտոճանապարհները կամ Հանրապետության միջպետական ավտոճանապարհային ցանցի 10 %-ը, որը ավտոտրանսպորտային կապ է ապահովում թե հարևան Վրաստանի Հանրապետության, թե հարակից մարզերի հետ:

Տավուշի մարզումբեռնա-ուղևորափոխադրումներն հիմնականում իրականացվում են ավտոմոբիլային տրանսպորտով: Այժմ միջպետական փոխադրումներն իրականացվում են Երևան-Սևան-Իջևան-Նոյեմբերյան-Բագրատաշեն ավտոճանապարհով և ակտիվորեն

օգտագործվում է մարզում գտնվող Բագրատաշենի մաքսակետը: Ներկայումս կապիտալ վերանորոգվում է Վանաձոր-Ալավերդի-Բագրատաշենավտոճանապարհը և շինարարական աշխատանքները նախատեսվում է ավարտել 2018 թ.: Միննույն ժամանակ՝ Հանրապետությունում կառուցվում է Հյուսիս-Հարավ ավտոճանապարհը, որը կդառնա Հայաստանը Վրաստանի հետ կապող հիմնական ճանապարհը և հիմնական մաքսակետ կհանդիսանա Շիրակի մարզում գտնվող Բավրայի անցակետը:

Մարզում է գտնվում Այրումի երկաթուղային կայարանը, որը մարզի տնտեսության ակտիվացման ժամանակ կարող է մեծ խթան հանդիսանալ շահավետ բեռնափոխադրումներին ներկայումս օգտագործվում է իր հնարավորությունների 15 % չափով: Դեպի Այրումի երկաթուղային կայարան՝ ներկայումս գործում է երկու գնացք՝ «Գյումրի-Այրում» էլեկտրագնացքը և «Թբիլիսի-Երևան» մարդատար գնացքը:

Մարզում առկա է Այգեպարի և Բագրատաշենի օդանավակայանները, որոնք չեն գործում:

Մարզի տարածքում բջջային հեռախոսակապը և շարժական ինտերնետ կապը ապահովվում է հանրապետություն գործող բոլոր օպերատորների կողմից, այն է՝ «Արմենթել» ՓԲԸ (Beeline ապրանքանիշ), «Ղ-Տելեկոմ» ՓԲԸ (Վիվա սել / USU ապրանքանիշ) և «ՅՈՒՔՈՍ» (Ucom ապրանքանիշ): Մարզի բնակավայրերը 100 տոկոսով ապահովված են բջջային և ինտերնետ ծածկույթով /օպտիկամանրաթելային և եթերային - շարժական/: Մարզում ինտերնետից ակտիվ օգտվողների քանակությունը կազմում է մարզի բնակչության շուրջ 50%-ը:

Մարզի բոլոր բնակավայրերը միացված են էլեկտրական ցանցերին և ապահովված են հիմնականում անխափան և առանց լուրջ վթարների էլեկտրամատակարարմամբ:

Մարզում գործում են 13 փոքր ՀԷԿ-եր /բոլորը մասնավոր են/, որոնց ընդհանուր դրվածքային հզորությունը կազմում է մոտ 19 ՄգՎտ:

Մարզի կենտրոնով է անցնում Հյուսիսային Կովկաս – Թբիլիսի - Երևան գազատարը: Մարզի գրեթե բոլոր բնակավայրերը, բացառությամբ՝ Կիրանց, Աճարկուտ, Բերքաբեր համայնքների, գազաֆիկացված են, գազի բաժանորդների քանակությունը աճում է տարեց-տարի, 2016-ին ավելացել է ևս 1.5%, կազմել է 26 673: 3 չգազաֆիկացված բնակավայրերի գազաֆիկացման խնդիրը, որտեղ բնակվում են մարզի բնակչության 0,7 %:

Մարզի 28 բնակավայրերում գոյություն ունեն կոյուղու հեռացման գործող

համակարգեր, որոնք սպասարկում են մարզի բնակչության 76.2%: Միայն Դիլիջան քաղաքի կոյուղու համակարգը 2015 թվականից միացված է գործող կոյուղու մաքրման կայանին, որը սպասարկում է մարզի բնակչության 13.4 %, մնացած 27 բնակավայրերի կոյուղին միացված է հոսող գետերին:

Մարզի 8 համայնքներում, որոնցում բնակվում են մարզի 48% բնակչությունը աղբահանությունն իրականացվում է մասնագիտացված կազմակերպությունների կողմից: 4 քաղաք/Դիլիջան, Իջևան, Բերդ, Նոյեմբերյան/ ունեն աղբահանության համար նախատեսված մասնագիտացված մեքենաներ, որոնցով սպասարկում են մարզի բնակչության 38 %:

Տավուշի մարզի բնակավայրերից 15-ը չունեն կայուն ջրամատակարարում: 11 բնակավայրերում ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգերի շահագործումն իրականացվում է «Հայջրմուղկոյուղի» ՓԲԸ-ի համապատասխան տեղամասերի կողմից /2017թ. հունվաի 1-ից համակարգերի սպասարկումը կիրականացվի ֆրանսիական «Վեոլիա Ջուր» ընկերության կողմից/, որոնք սպասարկում են բնակչության 48%, իսկ մնացած բնակավայրերում՝ համայնքապետարանների կողմից: Տավուշի մարզի բնակչության 50% ունի 8 և ավելի ժամ ջրամատակարարում:

Մարզի համար կարևոր ոլորտ է հանդիսանում նաև զբոսաշրջությունը, որի աճը վերջին տարիներին բավականին զգալի էր, անկախ այն փաստից, որ 2015 թ. հասույթը ավելի ցածր է եղել քան 2014 թ. հասույթը: 2011 թ. սկսած հյուրանոցային տնտեսության հասույթները աճել են շուրջ 2,3 անգամ միջին հանրապետական 2,0 անգամ աճի դիմաց, հարակից Գեղարքունիքի և Լոռվա մարզերի համապատասխանաբար 2,2 ու 1,5 անգամ աճերի դիմաց:

Մարզի արդյունաբերության առաջատար ճյուղը մշակող արդյունաբերությունն է: Առավել զերակշռող են սննդարդյունաբերությունն ու փայտամշակումը: Մարզում արտադրվում է բենտոփոշի, երեսապատման սալիկներ, գինիներ, պահածոներ, իսկ 2015թ. Չորաթան համայնքում հիմնվել է կարի ֆաբրիկա, որտեղ աշխատում են ավելի քան 200 աշխատակիցներ, հիմնականում կանայք: Մարզում արտադրվող արդյունաբերական արտադրանքից արտաքին շուկա են արտահանվում գինիներ, հանքային ջուր, քարե և փայտե արտադրատեսակներ: ՀՀ Տավուշի մարզում գրանցված են ավելի քան 145 արտադրական և 1038 առևտրային կազմակերպություններ, 83 կազմակերպություն 10 000

բնակչի հաշվով: Հիմնական աշխատատեղեր են ստեղծում միջին մեծության ձեռնարկություններն ու առևտրային կազմակերպությունները:

2015 թ. դրությամբ ՀՀ Տավուշի մարզում գործում էր 59 նախադպրոցական ուսումնական հաստատություն՝ 3406 սանով՝ 16 նախակրթարան՝ 228 սաներով և 43 մանկապարտեզ՝ 3178 սանով: 2011թ. մինչ 2015 թ. նախադպրոցական հաստատությունների թիվն ավելացել է 13-ով, 46-ից դառնալով 59: Միևնույն ժամանակ, վերլուծելով մեկ բնակչի հաշվով նախադպրոցական հաստատությունների վիճակը մարզում պարզ է դառնում, որ մարզը ապահովվածությունը նախադպրոցական հաստատություններով ավելի քան 1.5 անգամ գերազանցում է միջին հանրապետական ցուցանիշը և շուրջ կրկնակի անգամ գերազանցում է հարակից մարզերի որոշ ցուցանիշներ:

ՀՀ Տավուշի մարզում գործում են արվեստի 1 պետական քոլեջ /նախարարության ենթակայությամբ/, 11 երաժշտական, գեղարվեստի և արվեստի 5 դպրոց, 32 մշակույթի տուն և սկուլմբ, 1 մարզային և 40 քաղաքային ու գյուղական գրադարան, 4 զբոսայգի, 1 մշակույթի և ժամանցի կենտրոն /«Ավանդույթ» ՓԲԸ/, 2 պատկերասրահ /Իջևան, Դիլիջան/, 1 ժող. թատրոն /Նոյեմբերյան/, 4 ժող. նվագարանների համույթ, 4 թանգարան: Կան պատմամշակութային և տեղական նշանակության հուշահամալիրներ, հուշակոթողներ, հուշարձաններ և այլն:

▪ ***Հողերի տնտեսական յուրացման բնութագիր***

Խաշթառակի ավազակոպճային խառնուրդի հանքավայրի տարածքը ներառված է համանուն համայնքի սահմաններում:

Համայնքի բնակչության թիվը ըստ հաշվառման կազմում է 1803 մարդ է, իսկ փաստացի 1917 մարդ, այդ թվում տղամարդիկ՝ 936 մարդ, և կանայք՝ 981:

Համայնքի վարչական տարածքը կազմում է -2161,23 հա,
այդ թվում՝

- գյուղատնտեսական նշանակության հողեր -1238.48հա
- բնակավայրերի -216.66
- արդյունաբերական և ընդերքօգտագործման-7.09հա
- էներգետիկայի, տրանսպորտի, կապի, կոմունալ-10.43հա,
- հատուկ պահպանվող տարածքներ -1774հա

- հատուկ նշանակության	-1.34հա
- անտառային	- 657.19հա
- ջրային	-12.39հա:

Համայնքի բնակիչները հիմնականում զբաղվում են գյուղատնտեսությամբ և անասնապահությամբ: 2016թ. հունվարի 1-ի դրությամբ խոշոր եղջերավոր անասունների քանակը կազմել է 712 գլուխ, այդ թվում՝

կով	-306
մանր եղջերավոր անասուններ	- 496
խոզեր	-435
թռչուններ	-3150
մեղվաբուծության	-334

Համայնքի բնակիչները իրենց հողամասերում զբաղվում են բանջարաբուստանային կուլտուրաների, եգիպտացորենի, կարտոֆիլի մշակությամբ

Ներհամայնքային ճանապարհների երկարությունը կազմում է 24կմ: Համայնքի կենտրոնից մինչև մարզկենտրոն 13կմ, որը ասֆալտապատ է ճանապարհը վերանորոգվել է 2009թ. պետության կողմից:

Ներհամայնքային ճանապարհները չունեն ջրահեռացման և արտաքին լուսավորության համակարգ:

Համայնքում շահագործում է ավելի քան 250 մարդատար և 20 բեռնատար ավտոմեքենա:

Համայնքն ունի միջնակարգ դպրոց, երեք մասնաշենքով որտեղ իրականացվում է ընդհանուր միջնակարգ կրթություն, որտեղ սովորում են- 165 աշակերտ:

Դպրոցում կա 43 աշխատող, որից 27 մանկավարժ: Դպրոցը վերանորոգվել է 2008թ. Համահայկական հիմնադրամի միջոցներով՝ գազաֆիկացված է, ունի խմելու ջուր և կոյուղի :

Համայնքն ունի մանկապարտեզ, որտեղ կա 14 աշխատող և 35 սան:

Համայնքում կանան մշակույթի տուն և ակումբ:

Խաշթառակի ավագակոպճային խառնուրդի հանքավայրի տարածքը ներկայացված է խորհարկով, այլ գուղատնտեսական հողով և ջրային հողերով:

Խաշթառակի հանքավայր տարածքում օգտակար հանածոների արդյունահանման

աշխատանքների ծրագիրը ներկայացվել է համայնքի բնակիչներին, քննարկվել է ծրագրավորվող աշխատանքներում բնակիչների ներգրավման հարցը:

▪ **Պատմության, մշակութային հուշարձաններ**

ՀՀ կառավարության 2004 թվականի դեկտեմբերի 30-ի թիվ 1929 որոշմամբ հաստատվել է ՀՀ Տավուշի մարզի պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների ցանկը: Խաշթառակ համայնքի տարածքում նշված են պատմության և մշակույթի հետևյալ հուշարձաններ.

Անվանումը	Ժամանակը	Գտնվելու վայրը
ԳԵՐԵԶՄԱՆՈՑ	19-20 դդ.	գյուղի կենտրոնական մասում, գյուղապետարանից 50 մ հս-աե
ԳԵՐԵԶՄԱՆՈՑ	19-20 դդ.	գյուղի աե եզրին
ԳԵՐԵԶՄԱՆՈՑ	19-20 դդ.	գյուղի սկզբնամասում, Ա. Մովսիսյանի տան մոտ
ԳՅՈՒՂԱՏԵՂԻ	10-15 դդ.	գյուղից 6-7 կմ աե, «Գլուլ» աղբյուրի մոտ
ԴԱՄԲԱՐԱՆԱԴԱՇՏ	Ք.ա. 2-1 հազ.	գյուղի հվ-ամ մասում, Լուսահովիտ տանող ճանապարհի աջ կողմում
ԵԿԵՂԵՑԻ	5-7 դդ.	գյուղից 2 կմ հվ-աե, «Մանդոռախաչ» («Ղմիշ գյուղ») վայրում
ԵԿԵՂԵՑԻ ՍԲ ԱՍՏՎԱԾԱԾԻՆ	19 դ.	գյուղի մեջ
ԿԻՍԱՆԴԻ Հ. ՃՈՒՂՈՒԲՅԱՆԻ	1975 թ.	դպրոցի բակում
ՀՈՒՇԱՐՁԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՇԽԱՐ-ՀԱՄԱՐՏՈՒՄ ԶՈՀՎԱԾՆԵՐԻՆ	1970- ական թթ.	գյուղի մեջ

Հուշարձանները գտնվում են հանքավայրի տարածքից ավելի քան 1,3կմ հետավորության վրա, հետևաբար ծրագրավորվող արդյունահանման աշխատանքները պատմամշակութային հուշարձանների իրավիճակի վրա որևիցե ազդեցություն չեն ունենալու:

4. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԲԱՂԱԴՐԻՉՆԵՐԻ ՎՐԱ ՀՆԱՐԱՎՈՐ

ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Խաշթառակի ավազակոպճային հանքավայրի տարածքում «ՎԱՌՄԱՇ» ՍՊԸ-ի կողմից շահագործման աշխատանքների իրականացման ընթացքում աննշան տեխնածին ճնշումներ են դրսևորվելու շրջակա միջավայրի բնական բաղադրիչների, ինչպես նաև լանդշաֆտային ամբողջականության վրա:

Մթնոլորտային օդ.

Շահագործման ընթացքում աշխատող սարքավորումներն ու ավտոտրանսպորտը դառնալու է աննշան քանակությամբ վնասակար գազերի և փոշու արտանետման աղբյուր:

Նախնական հաշվարկներին համաձայն, բացահանքում վնասակար գազերի (ազոտի օքսիդ, ածխածնի երկօքսիդ, մուր) առավելագույն կոնցենտրացիաները լինելու են նորմատիվային փաստաթղթերով ամրագրված սահմանային թույլատրելի խտություններից զգալիորեն ցածր:

Համաձայն շրջակա միջավայրի պահպանությանը վերաբերվող նախագծման նորմերի (СНИП 11-01-95, СНИП 1.02.01-85)՝ սահմանային թույլատրելի խտությունները ածխածնի օքսիդի, ազոտի օքսիդի, մրի և ծծմբային գազի համար համար համապատասխանաբար կազմում են $0,0005\text{գ/մ}^3$; $0,000085\text{գ/մ}^3$; $0,00015\text{գ/մ}^3$; $0,0005\text{գ/մ}^3$:

Ջրային ավազան. Ջրային ռեսուրսների աղտոտում տեղի չի ունենա, քանի որ շահագործման աշխատանքների տեխնոլոգիայով արտահոսքեր չեն նախատեսվում: Ավազակոպճային խառնուրդի հանքավայր արդյունահանման աշխատանքները չեն ազդի Աղստև գետի հիդրոլոգիական ռեժիմի վրա : Արդյունահանման աշխատանքների տեխնոլոգիայով արտահոսքեր չեն նախատեսվում: Կարող է արձանագրվի միայն գետի ջրերի պղտորության աննշան ավելացում :

Հայցվող տեղամասի և գետի հունի միջև հեռավորությունը կազմում է 10մ: Դա թույլ է տալիս փաստել, որ հանքարդյունահանման աշխատանքները գետի հոսանքի, ջրի որակի վրա որևիցե կերպ չի ազդելու:

Նախատեսվում է առաջնորդվել ՀՀ կառավարության 2005թ. հունվարի 20-ի 64-ն որոշման պահանջներով:

Հողային ծածկույթ.

Խախտված հողերի լեռնատեխնիկական վերականգնումները իրականացվելու է հանքարդյունահանման աշխատանքների ավարտից հետո: Հանքարդյունահանման աշխատանքների ժամանակ հողաբուսական շերտը կհանվի և կկուտակվի հարակից մասերում: Ռեկուլտիվացիայի է ենթարկվելու շահագործումից խախտված հողատարածքները: Հետագայում պահեստավորված հողաբուսական շերտը օգտագործվելու է բացահանքի տարածքների վերականգնման համար: Հանված հողաբուսական շերտը նախատեսվում է պահել հատուկ հատկացված վայրում /հանքավայրի տարածքի հարևանությամբ գտնվող ընկերությանը պատկանող բազայում/ :

Քուսական և կենդանական աշխարհ.

Ավագակոպճային խառնուրդի հանքարդյունահանման աշխատանքների բացասական ազդեցությունը հանքավայրի տարածաշրջանի բուսական և կենդանական աշխարհի վրա գրեթե զրոյական է: Ինչպես նշվել է նախնական գնահատման հատի 2-րդ գլխում, տեղամասի տարածքում բացակայում է համատարած բուսական ծածկը, չկան անտառներ, չեն արձանագրվել բույսերի և կենդանիների կարմիր գրքում գրանցված տեսակներ:

5. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՎՐԱ ՎՆԱՍԱԿԱՐ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ

ՆՎԱԶԵՑՄԱՆՆ ՈՒՂՂՎԱԾ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ

ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Շրջակա միջավայրի բաղադրիչների վրա վնասակար ազդեցության մեղմացման/վերացման նպատակով նախատեսվում են հետևյալ բնապահպանական միջոցառումները.

- Նավթամթերքների պահեստավորում և պահում հատուկ հատկացված, հիմքի հապատասխան մեկուսացում ունեցող տեղում (բացօթյա կամ ծածկի տակ պահեստ), որին տրվում է համապատասխան թեքություն, որն ապահովում է թափված նավթամթերքների հոսքը դեպի այն հավաքող բետոնապատված փոսը:
- Կենցաղային աղբի տեղափոխվում մոտակա աղբահավաք կետեր:

- Արտաթորվող թունավոր նյութերի չեզոքացուցիչ սարքերի տեղադրում :
- Կեղտաջրերի հավաքում հորատից զուգարանում, որը հետագայում դատարկում են հատուկ ծառայության ուժերով :
- Խախտված տարածքների ռեկուլտիվացիա:
- Հողի բերրի շերտի հանում և պահպանում դրա համար հատկացված վայրում: Հողմահարման գործընթացը բացառելու նպատակով լցակույտի մակերեսին բազմամյա բույսերի տնկում: Բացահանքի շահագործման ավարտից հետո՝ խախտված տարածքների ռեկուլտիվացիա:
- Ընդերքօգտագործման թափոնների կառավարում :
- Փգտագործված յուղերի ու քսայուղերի հավաքում առանձին տարրաների մեջ՝ հետագա ուտիլիզացման կամ երկրորդական վերամշակման համար :
- Հնամաշ դետալների ու մասերի հավաքում հատկացված առանձին տեղում և հանձնվում որպես մետաղական ջարդոն :
- Նախատեսվում են սանիտարակենցաղային հարմարություններ՝ հանդերձարան, ցնցուղարան, զուգարան և հանգստի սենյակ՝ համաձայն ՀՀ առողջապահության նախարարի 2012 թվականի սեպտեմբերի 19-ի թիվ 15-Ն հրամանի:
- Աղմուկի նվազեցման նպատակով նախատեսվում է մեքենաները սարքավորվել ձայնախլացուցիչներով:
- Նախատեսվում է կենդանական և բուսական աշխարհի պահպանությանն ուղղված միջոցառումներ:
- Նախատեսվում է ջրցանի և աշխատողների խմելու-կենցաղային կարիքների համար անհրաժեշտ ջուրը բերել մոտակա Խաշթառակ գյուղից՝ պայմանագրային հիմունքներով:
- Ստորերկրյա ջրերի պահպանությունը ապահովելու նպատակով նախատեսվում է առաջնորդվել ՀՀ Ջրային օրենսգիրքի՝ և ՀՀ կառավարության 2005թ.-ի հունվարի 20-ի 64-Ն որոշման պահանջներով:
- Հողի բերրի շերտի հետ կապված միջոցառումներն իրականացնելիս նախատեսվում է առաջնորդվել ՀՀ կառավարության 02,11,2017թ 1404-Ն որոշման պահանջներին համապատասխան:

- Խախտված հողատարածքների վերականգնման ծախսերի հաշվարկները նախատեսվում է կատարել 19.08.2021թ. 1352-Ն որոշման պահանջներով:
- Նախատեսվում են աշխատողների սանիտարակենցաղային հարմարություններ՝ հանդերձարան, ցնցուղարան, զուգարան և հանգստի սենյակ՝ համաձայն ՀՀ առողջապահության նախարարի 2012 թվականի սեպտեմբերի 19-ի թիվ 15-Ն հրամանի:
- ՀՀ կառավարության 31.07.2014թ.-ի N781-Ն որոշմամբ սահմանված դեպքում՝ ամրագրված ընթացակարգերի պահպանում:

Հանքարդյունահանման աշխատանքների ընթացքում «ՎԱՌՄԱՇ» ՍՊ ընկերությունը իրականացնելու է շրջակա միջավայրի վրա բացասական ազդեցության կանխարգելման և մեղմացմանն ուղղված հետևյալ մշտադիտարկումները.

1. մթնոլորտային օդ կատարվող աղտոտող նյութերի արտանետումների որակական և քանակական պարամետրերի պարբերական չափումներ, հետախուզական փորվածքների անցման շրջանակում, շաբաթական մեկ անգամ հաճախականությամբ: Որպես սահմանային թույլատրելի խտությունները ընդունվելու են. ածխածնի օքսիդի համար՝ 5մլգ/մ^3 , ազոտի երկօքսիդի համար՝ 0.085մլգ/մ^3 , մրի համար՝ $0,15\text{մլգ/մ}^3$:

2 լեռնատրանսպորտային սարքավորումների աշխատանքային վիճակի՝ մասնավորապես չեզոքացուցիչ սարքավորումների սարքին վիճակի պարբերական մշտադիտարկումներ, տարին մեկ անգամ հաճախականությամբ:

3. օգտագործված մեքենայական յուղերով ու քսայուղերով, ՀՀ կառավարության 24.08.2007թ.-ի թիվ 1277-Ն որոշմամբ սահմանված աղտոտիչ նյութերով հայցվող տեղամասի հողերի հնարավոր աղտոտումից խուսափելու նպատակով հողերի աղտոտվածության մշտադիտարկումներ:

Ընդերքօգտագործման հետևանքով բնապահպանական կորուստների նվազեցման, անվերադարձ ազդեցության կանխարգելման և աղտոտվածության ուսումնասիրության նպատակով վերցված նմուշների լաբորատոր հետազոտությունը նախատեսվում է իրականացնել հավատարմագրված, համապատասխան հավաստագրեր ունեցող լաբորատորիաներում :

«Ընդերքօգտագործման հետևանքով բնապահպանական կորուստների

նվազեցման, անվերադարձ ազդեցության կանխարգելման նպատակով պլանավորվող մշտադիտարկումների իրականացման պահանջների, ինչպես նաև արդյունքների վերաբերյալ հաշվետվությունները ներկայացնելու կարգը սահմանելու մասին» ՀՀ կառավարության 22.02.2018թ.-ի N 191-Ն որոշման համաձայն ներկայացվում է մշտադիտարկումների աղյուսակը:

Նախատեսվող բնապահպանական միջոցառումների և մոնիթորինգի ծրագիրը աղյուսակի տեսքով ներկայացվում են ստորև աղյուսակ 11 և 12-ում:

Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության ադոտման կանխարգելման մոնիտորինգի կետի տեղադիրքը ներկայացված է ստորև նկար 9-ում:

ՄՇՏԱԴԻՏԱՐԿՈՒՄՆԵՐԻ ՊԼԱՆԻ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆ ՈՒ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Աղյուսակ 11

Մշտադիտարկումների օբյեկտը	Մշտադիտարկումների վայրը	Ցուցանիշը	Մշտադիտարկումների տեսակը	Նվազագույն հաճախականությունը
Մթնոլորտային օդ	բացահանքի տարածք, ճանապարհներ, արտադրական հրապարակ,	- հանքափոշի, այդ թվում՝ ծանր մետաղներ և կախյալ մասնիկներ (PM10 և PM2.5), ածխածնի օքսիդ, ածխաջրածիններ, ազոտի օքսիդներ, մուր, ծծմբային անհիդրիդ, բենզ(ա)պիրեն, մանգանի օքսիդներ, ֆտորիդներ, երկաթի օքսիդներ, ֆտորաջրածին	Նմուշառում, նմուշի լաբորատոր հետազոտություն, չափումներ ավտոմատ չափման սարքերով	շաբաթական մեկ անգամ 24 ժամ տևողությամբ
Հողային ծածկույթ	արտադրական հրապարակ, , հանքի տարածք,	- հողերի քիմիական կազմը (pH, կատիոնափոխանակման հատկությունները, էլեկտրահաղորդականության հատկանիշներ, մետաղների պարունակությունը՝ Fe, Ba, Mn, Zn, Sr, B, Cu, Mo, Cr, Co, Hg, As, Pb, Ni, V, Sb, Se), -- հողերում նավթամթերքների պարունակությունը	Նմուշառում, նմուշի լաբորատոր հետազոտություն, չափումներ ավտոմատ չափման սարքերով	- տարեկան մեկ անգամ - ամսական մեկ անգամ

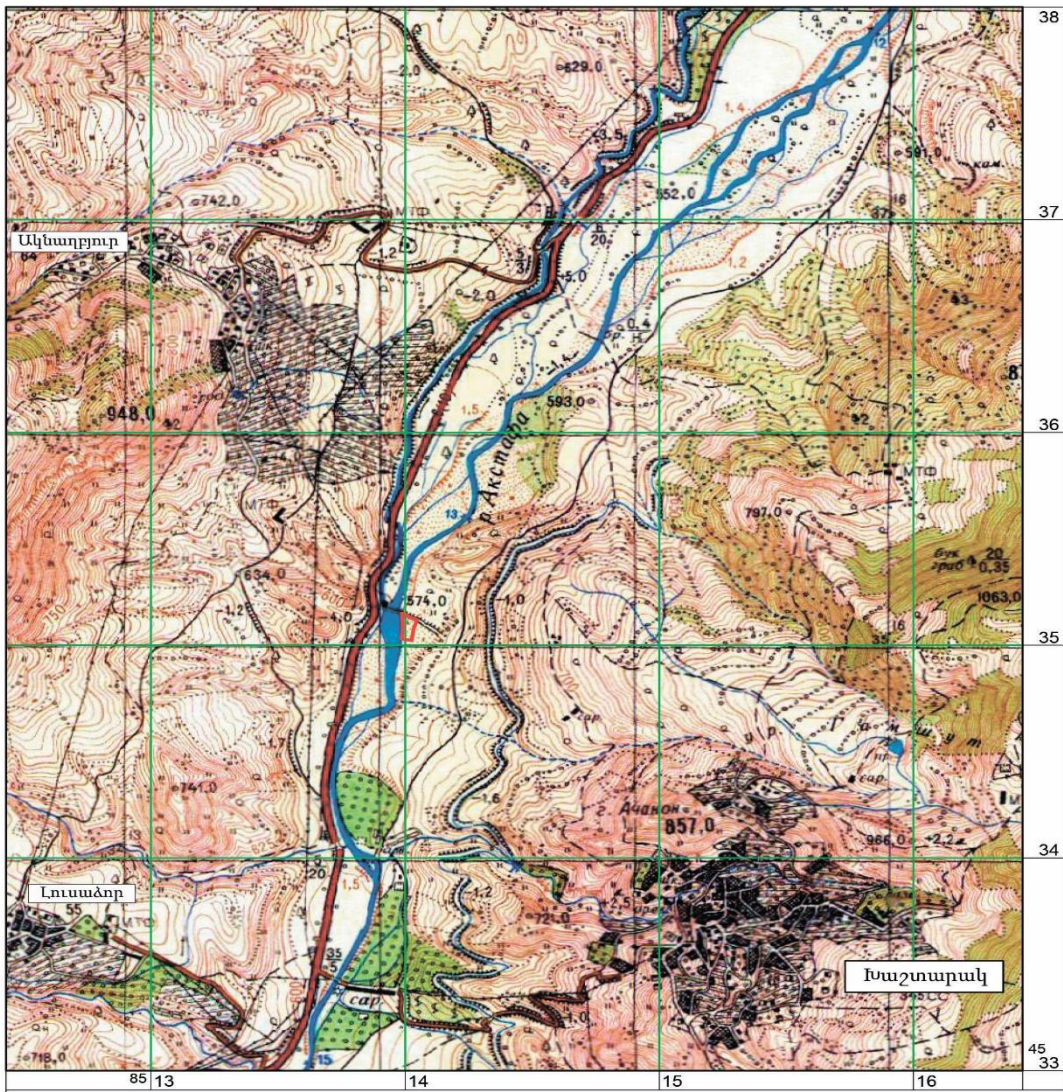
Վայրի բնություն, կենսամիջավայր, կարմիր գրքում ընդգրկված, էնդեմիկ տեսակներ	ընդերքօգտագործման տարածքին հարակից շրջան	տարածքին բնորոշ վայրի բնության ներկայացուցիչների քանակ, աճելավայրերի և ապրելավայրերի տարածք, պոպուլյացիայի փոփոխություն	հաշվառում, նկարագրություն, քարտեզագրում	տարեկան մեկանգամ
Աղմուկ և թրթռում	Հանքի տարածք	Աղմուկի մակարդակը	Աղմուկի մակարդակի գործիքային չափում	Ամսեկան մեկանգամ

Նախնական գնահատման հայտի հիման վրա ընկերությանը տրամադրված տեխնիկական առաջադրանքի հիման վրա կազմվելու է աշխատանքային նախագիծ, որում ամրագրվելու են նաև տեխնիկական անվտանգության և արտակարգ իրավիճակների հետ կապված դրույթները: Այն, օրենքով սահմանված կարգով, ներկայացվելու է փորձաքննության լիազոր մարմնին՝ Արտակարգ իրավիճակների նախարարություն :

Մշտադիտարկումների տեղադիրքերի սխեմատիկ քարտեզ՝
/քանի որ հանքավայրի կոնտուրը փոքր է, կետերը հնարավոր չէ արտացոլել, նշվում է նախատեսվող մշտադիտարկումները/:

---Մշտադիտարկում՝ հողային ծածկույթի և մթնոլորտային օդի / բացահանքի տարածք, ճանապարհներ, արտադրական հրապարակ/
 --- Մշտադիտարկում՝ կենսաբազմազանություն, աղմուկ:

Ի Բ Ա Վ Ի Ճ Ա Կ Ա Յ Ի Ն Հ Ա Տ Ա Կ Ա Գ Ի Ծ
 (հատված K-38-115-A-6 թերթից)
 Մասշտաբ 1:25000

Պ Ա Յ Մ Ա Ն Ա Կ Ա Ն Ն Շ Ա Ն Ն Ե Բ

— Խաչատրյանի ավագակույզային խառնուրդի հանքավայրի հաշվարկված պաշարների եզրագիծը

Նկար 2

Գործողություն	Ինչ (է հսկվում)	Որտե՞ղ է (հսկվում)	Ինչպե՞ս է (հսկվում)	Ե՞րբ (սահմանել հաճախակա- նությունը / կամ շարունակա- նությունը)	Ինչու՞ է (հսկվում)
1. Փռչի	Օդի վիճակը	Հանքի տարածք	Տեսողական զննում Գործիքային Չափումներ	Պարբերական	Նվազեցնել ռիսկերը անձնակազմի և հարևան համայնքների համար
2. Աղմուկ	<ul style="list-style-type: none"> - Աշխատանքային ժամերի պահպանում - Ավտոմեքենաների և տեխնիկայի տեխնիկական վիճակը - Աղմուկի մակարդակը (բողոքների դեպքում) 	Հանքի տարածք	<ul style="list-style-type: none"> - Տեսողական զննում - Աղմուկի մակարդակի գործիքային չափում (բողոքների դեպքում) 	<ul style="list-style-type: none"> - Պարբերական - Բողոքից հետո երկու շաբաթվա ընթացքում 	Նվազեցնել անհարմարությունները անձնակազմի և հարևան համայնքների համար
3. Ավտոմեքենաների և տեխնիկայի սպասարկում	<ul style="list-style-type: none"> - Ավտոմեքենաների և տեխնիկայի լվացում բնական ջրային հոսքերից առավելագույն հեռավորության վրա - Ավտոմեքենաների լցավորում և յուղում նախապես որոշված լցավորման կայաններում /սպասարկման կետերում 	Հանքի տարածք	Աշխատանքների զննում	Ընտրանքային զննումներ աշխատանքային ժամերի ընթացքում	<ul style="list-style-type: none"> - Խուսափել սարքավորումների շահագործման ընթացքում նավթամթերքներով ջրի և հողի աղտոտումից - Ժամանակին տեղայնացնել և նվազեցնել հնա- րավոր վնասը

4. Մակաբացման աշխատանքներ	<ul style="list-style-type: none"> - Դատարկ ապարների պահեստավորում հատուկ հատկացված վայրերում - Դատարկ ապարների լցակույտերի պարբերական ջրցանում փոշու գոյացումը նվազացնելու նպատակով 	Լցակույտ	Աշխատանքների զննում	Պարբերաբար	<ul style="list-style-type: none"> - Հանքի շրջապատի գեղագիտական տեսքի պահպանում - Փոշու արտանետումների նվազեցում
5. Հեղուկ թափոնների գոյացում	<ul style="list-style-type: none"> - Հանքի տարածքում զուգարանների կազմակերպում և պահպանում սանիտարական նորմերին համապատասխան 	Արտադրական հրապարակ	Աշխատանքների զննում	Աշխատանքների ողջ ժամանակահատված	<ul style="list-style-type: none"> - Մակերևութային և ստորգետնյա ջրերի աղտոտման կրճատում
6. Յուղերի փոխարինումից թափոնների առաջացում	<ul style="list-style-type: none"> - Բանեցված յուղերի փոխադրում պահեստ - Բանեցված յուղերի պահեստավորման պայմանները յուղերի պահեստում 	<ul style="list-style-type: none"> - Փոխադրման երթուղին - Բանեցրած յուղերի պահեստ 	Տեսողական զննում	<ul style="list-style-type: none"> - Յուղերի փոխադրման ընթացքում - Պարբերաբար յուղերի պահեստավորման ընթացքում 	Արտադրական հրապարակի տարածքի աղտոտումից խուսափում
7. Աշխատողների առողջություն և անվտանգություն	<ul style="list-style-type: none"> - Հանքի աշխատողների կողմից համազգեստի և ԱՊՄ կրումը - Հանքի սարքավորումների շահագործման և ԱՊՄ 	Հանքի տարածք	Աշխատանքների զննում	Աշխատանքների ողջ ընթացքում	Կրճատել հանքի բանվորների կողմից վնասվածքների ստացման և

Գործողություն	Ինչ (է հսկվում)	Որտե՞ղ է (հսկվում)	Ինչպե՞ս է (հսկվում)	Ե՞րբ (սահմանել հաճախակա- նությունը / կամ շարունակա- նությունը)	Ինչու՞ է (հսկվում)
	օգտագործման կանոնների խիստ պահպանում				պատահարների հավանականությունը
8. Վտանգավոր թափոնների (յուղոտ լաթեր, յուղով աղտոտված ավազ) կառավարում	<ul style="list-style-type: none"> - Վտանգավոր թափոնների առանձնացում հանքում առաջացած այլ տեսակի թափոններից - Պատշաճ կերպով փակվող և պահպանվող պահեստային տարածքի առկայություն վտանգավոր նյութերի համար - Համաձայնություն լիցենզավորված մարմինների հետ ազգային օրենսդրությանը և լավագույն ազգային պրակտիկային համապատասխան վտանգավոր թափոնները տարածքից դուրս բերելու և վերամշակելու/հեռացնելու վերաբերյալ 	հանքի տարածք	<ul style="list-style-type: none"> - հանքի զննում - Լիցենզավորված կազմակերպության հետ թափոնների հեռացման վերաբերյալ պայմանագրի առկայության ստուգում 	Հանքի շահագործման ողջ ընթացքում	<ul style="list-style-type: none"> - Պատշաճ սանիտարական պայմանների պահպանում հանքի տարածքում - Արտադրական հրապարակի տարածքի աղտոտման սահմանափակում

<p>9. Հանքի սարքավորումների շահագործում և պահպանում</p>	<p>- Յուղերի հավաքման միջոցների առկայություն տարածքում թափված և արտահոսած յուղերը մաքրելու համար</p>	<p>Հանքի տարածք</p>	<p>Հանքի տարածքի զննում</p>	<p>Հանքի շահագործման ողջ ընթացքում</p>	<p>- Տարածք մտնող անձնակազմի և այլ մարդկանց առողջության համար վտանգների կանխում</p>
---	--	---------------------	-----------------------------	--	---

Գործողություն	Ինչ (է հսկվում)	Որտե՞ղ է (հսկվում)	Ինչպե՞ս է (հսկվում)	Ե՞րբ (սահմանել հաճախակա- նությունը / կամ շարունակա- նությունը)	Ինչու՞ է (հսկվում)
	<ul style="list-style-type: none"> - Շահագործման ընթացքում յուղի արտահոսքի կանխում - Արտահոսած և պատահաբար թափված յուղերի ժամանակին մաքրում 				<ul style="list-style-type: none"> - Սարքավորումների շահագործման ու պահպանության հետեվանքով նավթամթերքներով ջրի և հողի աղտոտումից խուսափում - Հրդեհի դեպքում վնասի ժամանակին տեղայնացում ու նվազեցում
10.Պատրաստվածու- թյուն արտակարգ իրավիճակներին	Հրդեհի ահազանգման և տեղայնացման համակարգերի առկայություն	հանքի տարածք	Պարբերական ստուգումներ	հանքի շահագործման ողջ ընթացքում	<ul style="list-style-type: none"> - Նվազեցնել ռիսկերը անձնակազմի և հարևան համայնքների համար - հանքի շահագործման ընդհատումից խուսափում

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության «Հիդրոոդերևութաբանության և մոնիթորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ -ի տվյալներ
2. Почвы Армянской ССР. Ред./ Р.А. Эдилян, Г.П. Петросян, Н.Н. Розов.
Ереван: “Айастан”, 1976 г.
3. Հայաստանի բույսերի Կարմիր Գիրք.– 2010թ.
4. Հայաստանի կենդանիների Կարմիր Գիրք.– 2010թ
5. Флора Армении / под ред. А.Л.Тахтаджяна. – Ереван: изд-во АН Арм ССР
6. Животный мир Армянской ССР. Даль С.К ,1954
7. ՀՀ Տավուշի մարզպետարանի պաշտոնական կայք